

Briuselis, 2024 07 24
SWD(2024) 815 final

KOMISIJOS TARNYBŲ DARBINIS DOKUMENTAS

2024 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaita
Šalies skyrius: teisinės valstybės principo taikymo padėtis Lietuvoje

pridedamas prie

KOMISIJOS KOMUNIKATO EUROPOS PARLAMENTUI, TARYBAI, EUROPOS EKONOMIKOS IR SOCIALINIŲ REIKALŲ KOMITETUI IR REGIONŲ KOMITETUI

2024 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaita
Teisinės valstybės principo taikymo padėtis Europos Sąjungoje

{COM(2024) 800 final} - {SWD(2024) 801 final} - {SWD(2024) 802 final} -
{SWD(2024) 803 final} - {SWD(2024) 804 final} - {SWD(2024) 805 final} -
{SWD(2024) 806 final} - {SWD(2024) 807 final} - {SWD(2024) 808 final} -
{SWD(2024) 809 final} - {SWD(2024) 810 final} - {SWD(2024) 811 final} -
{SWD(2024) 812 final} - {SWD(2024) 813 final} - {SWD(2024) 814 final} -
{SWD(2024) 816 final} - {SWD(2024) 817 final} - {SWD(2024) 818 final} -
{SWD(2024) 819 final} - {SWD(2024) 820 final} - {SWD(2024) 821 final} -
{SWD(2024) 822 final} - {SWD(2024) 823 final} - {SWD(2024) 824 final} -
{SWD(2024) 825 final} - {SWD(2024) 826 final} - {SWD(2024) 827 final} -
{SWD(2024) 828 final} - {SWD(2024) 829 final} - {SWD(2024) 830 final} -
{SWD(2024) 831 final}

SANTRAUKA

Teisingumo sistema tebeveikia efektyviai, o skaitmeninių priemonių naudojimas toliau skatinamas. Teisėjai teigiamai įvertino 2023 m. liepos mėn. priimtą teisėjų atlyginimų reformą, tačiau susirūpinimą tebekelia teismo darbuotojų ir prokurorų darbo užmokestis. Pagal naujas teisėjų skyrimo atrankos procedūras, kurios galioja nuo 2023 m. sausio mėn., buvo sudarytos sąlygos paskirti kelis teisėjus į Aukščiausiąjį Teismą nevēluojant, tačiau raginama įstatyme nustatyti dar daugiau apsaugos priemonių, susijusių su teisėjų skyrimo skaidrumu. Susirūpinimą kelia tai, kad dėl veiksmų laisvės skelbti konkursus ir galutinai paskirti teisėjus gali būti vēluojama paskirti teisėjus ir užpildyti laisvas darbo vietas žemesnės instancijos teismuose. Vyriausybė pasmerkė Rusijos teismų vykdomus bauginimo veiksmus, jiems paskelbus teismo sprendimus teisėjams, taip darant spaudimą teisėjams ir prokurorams. Teisinės pagalbos sistemos reforma tęsiama, tačiau ji dar nebaigta, o teisinės pagalbos teikėjai pabrėžia, kad numatytas valandinių honorarų padidinimas išlieka mažesnis už infliacijos lygį.

Pirmasis 2022–2033 m. nacionalinės darbotvarkės korupcijos prevencijos klausimais įgyvendinimo 2023–2025 m. planas sėkmingai įgyvendinamas. Viešųjų ir privačių interesų derinimo įstatymas tebėra veiksmingai įgyvendinamas, o siekiant pagerinti deklaravimo procesą atliekami tolesni pakeitimai. Su korupcija susijusių nusikalstamų veikų tyrimai ir baudžiamasis persekiojimas vykdomi veiksmingai. Vis dar kyla susirūpinimas dėl trūkumų, susijusių su kyšininkavimo užsienyje bylų nagrinėjimu, ir valdžios institucijos svarsto galimybę imtis tinkamų tolesnių veiksmų. Valdžios institucijos ir toliau sprendžia didelės korupcijos rizikos sričių, įskaitant viešuosius pirkimus, klausimus. Pateiktų lobizmo deklaracijų skaičius kasmet didėja. Įgyvendinamos esamos politinių partijų finansavimo taisyklės. Informavimo apie pažeidimus sistema veikia gerai, o valdžios institucijos siekia toliau griežtinti dabartines taisykles.

Žiniasklaidos laisvės ir pliuralizmo teisine sistema Lietuvoje ir toliau užtikrinama pagrindinė teisė į saviraiškos laisvę ir teisė į informaciją. Į išplėstą žiniasklaidos savireguliacijos organo sudėtį daugiausia reaguota teigiamai. Žiniasklaidos nuosavybės skaidrumas dar labiau padidintas jį susiejus su prieiga prie naujojo Medijų rėmimo fondo, kuris 2024 m. balandžio mėn. paskelbė pirmuosius paramos gavėjus. Visuomeninis transliuotojas tebeveikia nepriklausomai. Galimybės susipažinti su dokumentais padėtis pagerėjo valdžios institucijoms priėmus gaires, nors valdžios institucijų vykdomas jų įgyvendinimas visais valdžios lygmenimis gali būti dar labiau pagerintas. Vyriausybė priėmė žurnalistų saugumo veiksmų planą ir toliau stiprina jų apsaugą nuo piktnaudžiaujamojo pobūdžio ieškinių.

Seimo kontrolierių įstaigai skirta papildomų žmogiškųjų ir finansinių išteklių. Šiuo metu rengiamos naujos taisyklės, kuriomis siekiama pagerinti teisės aktų kokybę. Pilietinės visuomenės erdvė ir toliau laikoma atvira, tačiau pilietinės visuomenės organizacijos išreiškė susirūpinimą dėl jų veiksmingo dalyvavimo sprendimų priėmimo procesuose ir galimybės susipažinti su informacija. Teisėjų taryba rengia pasiūlymą suteikti jai teisę pateikti konstitucinį skundą dėl teisės aktų, turinčių įtakos teisminėms institucijoms.

REKOMENDACIJOS

Apskritai įgyvendindama 2023 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaitoje pateiktas rekomendacijas Lietuva padarė:

- tam tikrą pažangą tęsdama teisinės pagalbos sistemos reformą ir užtikrindama teisinės pagalbos teikėjams tinkamas sąlygas dalyvauti procese, atsižvelgiant į Europos standartus teisinės pagalbos srityje;
- tam tikrą pažangą toliau dedant pastangas gerinti teisėjų, visų pirma Aukščiausiojo Teismo, skyrimo tvarkos skaidrumą, atsižvelgiant į Europos standartus teisėjų skyrimo srityje;
- didelę pažangą toliau dėdama pastangas, kad teisingumo sistemai būtų skirta pakankamai išteklių, susijusių su, be kita ko, prokurorų ir ne teisėjo funkcijas vykdančių teismų darbuotojų atlyginimų dydžiu, atsižvelgiant į Europos standartus teisingumo sistemos išteklių ir atlyginimo srityse;
- didelę pažangą suteikiant deramus žmogiškuosius ir finansinius išteklius, reikalingus Seimo kontrolierių įstaigos veiklai, atsižvelgiant į Europos standartus kontrolierių įstaigų veiklos srityje ir JT Paryžiaus principus.

Tuo remiantis ir atsižvelgiant į kitus per ataskaitinį laikotarpį įvykusius pokyčius, Lietuvai rekomenduojama:

- užbaigti teisinės pagalbos sistemos reformą, visų pirma sumažinant administracinę naštą ir užtikrinant teisinės pagalbos teikėjams tinkamas sąlygas dalyvauti procese, atsižvelgiant į Europos standartus teisinės pagalbos srityje;
- toliau dėti pastangas gerinti teisėjų, visų pirma Aukščiausiojo Teismo, skyrimo tvarkos skaidrumą, atsižvelgiant į Europos standartus teisėjų skyrimo srityje;
- toliau dėti pastangas, kad teisingumo sistemai būtų suteikti derami žmogiškieji ir finansiniai išteklių, atsižvelgiant į Europos standartus teisingumo sistemos išteklių srityje.

I. TEISINGUMO SISTEMA

Teisingumo sistemą sudaro Konstitucinis Teismas¹, bendrosios kompetencijos teismai (Aukščiausiasis Teismas, Apeliacinis teismas, apygardos teismai ir apylinkės teismai) ir specializuoti teismai (Vyriausiasis administracinis teismas ir Apygardos administracinis teismas). Aukščiausiojo Teismo teisėjus ir jo pirmininką iš jų Respublikos Prezidento teikimu skiria ir atleidžia Parlamentas (Seimas). Apeliacinio teismo teisėjus ir jo pirmininką iš jų skiria Respublikos Prezidentas, gavęs Seimo pritarimą. Apylinkės, apygardos ir specializuotų teismų teisėjus ir pirmininkus skiria ir jų darbo vietas gali keisti Respublikos Prezidentas. Teisėjų taryba, kurią sudaro vien tik kolegų paskirti teisėjai, yra teismų savivaldos vykdomoji institucija, užtikrinanti teismų ir teisėjų nepriklausomumą². Teisėjų taryba pataria Respublikos Prezidentui dėl teisėjų skyrimo, paaukštinimo, perkėlimo ar atleidimo iš pareigų. Nacionalinė teismų administracija, nuo vykdomosios valdžios nepriklausoma įstaiga, yra kompetentinga teikti teismams materialinę ir techninę paramą, užtikrinti veiksmingą teismų sistemos veikimą ir organizuoti teisėjų mokymą. Prokurorai yra nepriklausomi; generalinį prokurorą skiria ir iš pareigų atleidžia Respublikos Prezidentas Parlamento pritarimu³. Žemesnio rango prokurorus skiria generalinis prokuroras, remdamasis Atrankos komisijos rekomendacija⁴. Lietuva dalyvauja Europos prokuratūros vykdomoje veikloje. Advokatūra yra nepriklausoma teisės sistemos dalis.

Nepriklausomumas

Plačioji visuomenė teismų nepriklausomumą Lietuvoje ir toliau vertina vidutiniškai, o įmonės – gerai. Apskritai 2024 m. 56 proc. plačiosios visuomenės ir 62 proc. įmonių mano, kad teismai ir teisėjai yra pakankamai nepriklausomi arba visiškai nepriklausomi⁵. Kalbant apie plačiąją visuomenę, šis skaičius šiek tiek sumažėjo, palyginti su 2023 m. (57 proc.), tačiau yra didesnis nei 2020 m. (52 proc.). Kalbant apie įmones, teismų nepriklausomumo suvokimas suprastėjo, palyginti su 2023 m. (64 proc.) ir su 2020 m. (66 proc.)⁶.

Pagal naujas teisėjų skyrimo atrankos procedūras, kurios galioja nuo 2023 m. sausio mėn., buvo sudarytos sąlygos paskirti kelis teisėjus į Aukščiausiąjį Teismą nevēluojant, todėl padaryta tam tikra pažanga didinant teisėjų skyrimo skaidrumą, tačiau raginama įstatyme nustatyti dar daugiau apsaugos priemonių. 2023 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaitoje Lietuvai buvo rekomenduota „toliau dėti pastangas gerinti teisėjų, visų pirma Aukščiausiojo Teismo, skyrimo tvarkos skaidrumą, atsižvelgiant į Europos standartus

¹ Konstitucinį Teismą sudaro devyni teisėjai, kuriuos iš Respublikos Prezidento, Seimo Pirmininko ir Aukščiausiojo Teismo pirmininko pateiktų kandidatų skiria Seimas.

² Teismų įstatymo 119 straipsnis.

³ Generalinio prokuroro pavaduotojus generalinio prokuroro siūlymu skiria ir iš pareigų atleidžia Respublikos Prezidentas.

⁴ 1994 m. spalio 13 d. Prokuratūros įstatymo Nr. I-599 pakeitimo įstatymo 22 ir 26 straipsniai.

⁵ 2024 m. ES teisingumo rezultatų suvestinė, 51 ir 53 diagramos, ir 2022 m. ES teisingumo rezultatų suvestinė, 50 ir 52 diagramos. Teismų nepriklausomumo suvokimas skirstomas į šias kategorijas: labai žemas (mažiau negu 30 proc. respondentų mano, kad teismai yra pakankamai nepriklausomi ar visiškai nepriklausomi), žemas (kai tokios nuomonės laikosi 30–39 proc. respondentų), vidutinis (40–59 proc. respondentų), geras (60–75 proc. respondentų) ir labai geras (daugiau kaip 75 proc. respondentų).

⁶ 54 proc. Lietuvos įmonių pakankamai arba labai pasitiki, kad valstybės narės įstatymai ir teismai saugo jų investicijas. 26 proc. apklaustų įmonių mano, kad teisingumo kokybė, veiksmingumas ar nepriklausomumas yra viena iš pagrindinių priežasčių, keliančių susirūpinimą dėl investicijų apsaugos šalyje. 2024 m. ES teisingumo rezultatų suvestinė, 55 ir 56 diagramos.

teisėjų skyrimo srityje⁷. Kaip minėta 2023 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaitoje, 2023 m. sausio mėn. įsigaliojo Teismų įstatymo pakeitimai, kuriais pakeista kandidatų eiti teisėjo pareigas atrankos tvarka⁸. Ataskaitiniu laikotarpiu ir pagal naujas nuostatas keli teisėjai buvo paskirti į Aukščiausiąjį Teismą be vėlavimo, apie kurį pranešta ankstesniais metais⁹. Pagal naują sistemą kandidatus į teisėjo pareigas vertina atrankos komisija ir jie įtraukiami į bendrąjį atitinkamos jurisdikcijos teismo eiliškumo sąrašą¹⁰. Sąraše esančių kandidatų eilės tvarka nustatoma pagal jų įtraukimo į kandidatų sąrašą datą¹¹, o ne pagal vertinimo eiliškumą. Ataskaitiniais metais nebuvo padaryta jokių kitų pakeitimų, visų pirma susijusių su Respublikos Prezidento diskrecija atrinkti kandidatus neprivalant nurodyti motyvų. Atrankos komisijos nuomonė tebėra konsultacinė, o nepaskirti kandidatai į teisėjus negali prašyti teisminės peržiūros¹². Tačiau suinteresuotieji subjektai nurodo, kad buvo mažiau atvejų, kai Respublikos Prezidento sprendimai nukrypo nuo Atrankos komisijos parengtų sąrašų¹³. Suinteresuotieji subjektai palankiai įvertino su paskyrimu susijusios praktikos patobulinimus, tačiau ir toliau ragina keisti teisės aktus, kuriais būtų nustatyta pareiga motyvuoti sprendimus dėl paskyrimų ir galimybė atlikti teisminę peržiūrą^{14 15}. Naujos diskusijos šiuo klausimu pradėtos 2024 m. kovo mėn., kai Lietuvos teismų tarnybinės etikos pareigūnas¹⁶ nusprendė ištirti vieną atvejį, kai eiti pareigas buvo atrinktas kandidatas, kurio vertinimas buvo prasčiausias¹⁷. Apskritai įgyvendinant 2023 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaitoje pateiktą rekomendaciją padaryta tam tikra tolesnė pažanga.

⁷ 2023 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaita. Šalies skyrius: teisinės valstybės principo taikymo padėtis Lietuvoje, p. 2. 2022 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaitoje Lietuvai taip pat buvo rekomenduota, „atsižvelgiant į Europos standartus teisėjų skyrimo srityje, pradėti teisėjų, visų pirma Aukščiausiojo Teismo, skyrimo tvarkos pritaikymo procesą, be kita ko, siekiant užtikrinti didesnę skaidrumą“ (2022 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaita. Šalies skyrius: teisinės valstybės principo taikymo padėtis Lietuvoje, p. 2). 2023 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaitoje Komisija padarė išvadą, kad įgyvendinant rekomendaciją padaryta tam tikra pažanga.

⁸ 2023 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaita. Šalies skyrius: teisinės valstybės principo taikymo padėtis Lietuvoje, p. 4.

⁹ 2022 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaita. Šalies skyrius: teisinės valstybės principo taikymo padėtis Lietuvoje, p. 3. 2023 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaita. Šalies skyrius: teisinės valstybės principo taikymo padėtis Lietuvoje, p. 3–4.

¹⁰ Iš Lietuvos gauti atsakymai rengiant 2024 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaitą, p. 3.

¹¹ Iš Lietuvos gauti atsakymai rengiant 2024 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaitą, p. 6.

¹² 2023 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaita. Šalies skyrius: teisinės valstybės principo taikymo padėtis Lietuvoje, p. 5.

¹³ Informacija gauta vizito į Lietuvą metu iš Teisėjų tarybos.

¹⁴ Informacija gauta vizito į Lietuvą metu iš Teisėjų tarybos ir Nacionalinės teismų administracijos. Taip pat žr. *Recommendation CM/Rec(2010)12 of the Committee of Ministers of the Council of Europe*, 47 punktą. Europos Sąjungos Teisingumo Teismas yra pabrėžęs, kad būtina užtikrinti, jog sprendimų dėl teisėjų skyrimo priėmimo esminės sąlygos ir procedūrinės taisyklės būtų tokios, kad po jų paskyrimo asmenims negalėtų kilti jokių pagrįstų abejonių dėl atitinkamų teisėjų atsparumo išorės veiksnių įtakai ir jų nešališkumo dėl atitinkamų interesų jų nagrinėjamoje byloje (žr., pvz., 2021 m. balandžio 20 d. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo sprendimo *Repubblika, C-896/19*, 57 punktą ir jame nurodytą teismų praktiką).

¹⁵ Atsižvelgdamos į Konstitucinio Teismo praktiką (2006 m. gegužės 9 d. nutartį), Lietuvos valdžios institucijos abejoja, ar tokie teisės aktų pakeitimai, visų pirma susiję su teismine peržiūra, būtų suderinami su minėta teismo praktika.

¹⁶ 2023 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaita. Šalies skyrius: teisinės valstybės principo taikymo padėtis Lietuvoje, p. 5.

¹⁷ 2024 m. kovo 1 d. Teisėjų tarybos posėdis, paskelbtas adresu <https://www.teismai.lt/lt/teismu-savivalda/teiseju-taryba/teiseju-tarybos-posedziu-transliacijos/9653>; taip pat žr. Lrytas „Teisėjų tarybos vadovė S. Rudėnaitė apie teisėjų skyrimo tvarką: prezidentas negali įkišti ranką į maišą ir ištraukti 90-ą kandidatą“, 2024 m. balandžio 3 d.

Dėl veiksmų laisvės skelbti konkursus ir galutinai paskirti teisėjus vėluojama paskirti teisėjus ir užpildyti laisvas darbo vietas žemesnės instancijos teismuose. Buvo tikimasi, kad Teismų įstatymo pakeitimais visų instancijų teismų teisėjų skyrimo procesas bus paspartintas¹⁸. Tačiau pranešama, kad įgyvendinus reformą žemesnės instancijos teismuose procesas netapo toks greitas ir veiksmingas, kaip tikėtasi¹⁹. Suinteresuotieji subjektai mano, kad dėl to, jog Respublikos Prezidentas išlaiko veiksmų laisvę paskelbti apie atrankos procedūros pradžią, taip pat nuspręsti dėl atrinktų kandidatų, kurie bus paskirti, nenustatant tvarkaraščio²⁰, skyrimo į žemesnės instancijos teismus procedūros vilkinamos²¹. Dėl tokio vėlavimo padaugėjo laisvų darbo vietų apylinkės ir apygardos teismuose²², o tai turėjo didelį poveikį teismų pajėgumui veikti²³. Tiek Teisėjų taryba, tiek Nacionalinė teismų administracija paragino Respublikos Prezidentūrą užtikrinti didesnę nuspėjamumą²⁴ ir siekia optimizuoti institucinį bendradarbiavimą šioje srityje²⁵.

Vyriausybė pasmerkė Rusijos teismų vykdomus bauginimo veiksmus, jiems paskelbus teismo sprendimus teisėjams, taip darant spaudimą teisėjams ir prokurorams. 2023 m. rugpjūčio 17 d. Maskvos Basmanyj apylinkės teismas nuteisė *in absentia* ir leido suimti tris Lietuvos teisėjus, kurie priėmė 2019 m. kovo 27 d. pirmosios instancijos teismo sprendimą²⁶ byloje, susijusioje su 1991 m. sausio 13 d. įvykiais²⁷, kai SSRS ginkluotosios pajėgos įvykdė agresijos aktą prieš nepriklausomą Lietuvos valstybę, dėl kurio žuvo 14 žmonių ir beveik 800 buvo sužeisti²⁸. Suinteresuotieji subjektai ir Lietuvos Respublikos Vyriausybė pasmerkė šiuos

¹⁸ 2023 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaita. Šalies skyrius: teisinės valstybės principo taikymo padėtis Lietuvoje, p. 4.

¹⁹ Iš Lietuvos gauti atsakymai rengiant 2024 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaitą, p. 3. Taip pat žr. iš Europos teismų tarybų tinklo (ENCJ) gautus atsakymus rengiant 2024 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaitą, p. 26.

²⁰ Lietuvos Respublikos nacionalinės teismų administracijos atsakymas į Europos teismų tarybų tinklo išplatintą teismų nepriklausomumo klausimą, 2024 m. vasario mėn.

²¹ Informacija gauta vizito į Lietuvą metu iš Teisėjų tarybos ir Nacionalinės teismų administracijos.

²² 2024 m. sausio mėn. apylinkės teismuose buvo 63 laisvos darbo vietos, apygardos teismuose – 8 darbo vietos ir apygardos administraciniuose teismuose – 2 laisvos darbo vietos (iš Lietuvos gauti atsakymai rengiant 2024 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaitą, p. 3).

²³ Informacija gauta vizito į Lietuvą metu iš Teisėjų tarybos ir Nacionalinės teismų administracijos.

²⁴ Informacija gauta vizito į Lietuvą metu iš Teisėjų tarybos ir Nacionalinės teismų administracijos.

²⁵ Iš Lietuvos gauti atsakymai rengiant 2024 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaitą, p. 3. Taip pat žr. iš Europos teismų tarybų tinklo (ENCJ) gautus atsakymus rengiant 2024 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaitą, p. 26–27.

²⁶ Vilniaus apygardos teisme buvo pareikšti kaltinimai buvusiam Sovietų Sąjungos gynybos ministru Dmitrijui Jazovui, buvusiam sovietų armijos Vilniaus garnizono vadui Vladimirui Uschopčikui, buvusiam KGB specialiųjų pajėgų vadui Michailui Golovatovui ir 64 kitiems buvusiems Sovietų Sąjungos pareigūnams dėl jų įtariamo dalyvavimo 1991 m. sausio 13 d. Vilniuje vykusių įvykių metu vykdant nusikaltimus žmoniškumui ir karo nusikaltimus. 2019 m. kovo 27 d. Vilniaus apygardos teismas priėmė nuosprendį, kuriuo visi kaltinamieji pripažinti kaltais dėl įvairių nusikaltimų žmoniškumui ar karo nusikaltimų. Taip pat žr. *European association of judges statement on the purported prosecution of Lithuanian judges by Russian authorities*.

²⁷ Taip pat žr. 2019 m. lapkričio 28 d. Europos Parlamento rezoliuciją dėl naujausių Rusijos Federacijos veiksmų, nukreiptų prieš Lietuvos teisėjus, prokurorus ir tyrėjus, dalyvavusius tiriant tragiškus 1991 m. sausio 13 d. įvykius Vilniuje (2019/2938(RSP)).

²⁸ 2018 m. liepos mėn. – 2019 m. balandžio mėn. Rusijos Federacijos Tyrimų komitetas pradėjo baudžiamąjį procesą prieš Lietuvos Respublikos prokurorus, tyrėjus ir teisėjus, dalyvavusius tiriant ir nagrinėjant 1991 m. sausio 13 d. įvykius. 2020 m. gruodžio 14 d. tas pats komitetas paskelbė, kad šiems teisėjams pareikšti kaltinimai. Vis didesnę susirūpinimą kelia galimybė, kad Rusijos valdžios institucijos paprašys Interpolo pateikti perspėjimą dėl pirmosios ir antrosios instancijų byloje dalyvavusių teisėjų; informacija gauta vizito į Lietuvą metu iš Teisėjų tarybos ir Nacionalinės teismų administracijos. Siekdamas kuo labiau sumažinti

veiksmus²⁹ ir išreiškė susirūpinimą, kad jie gali daryti spaudimą ne tik Lietuvos, bet ir tarptautinės bendruomenės teisėjams³⁰. Į šiuos susirūpinimą keliančius klausimus Europos Komisijos dėmesį taip pat atkreipė Teisėjų taryba³¹. Pagal Europos standartus teisėjams turėtų būti suteikta neribota laisvė nagrinėti bylas nešališkai, laikantis teisės ir faktų aiškinimo³². Už teisės aiškinimą, faktų ar įrodymų vertinimą, atliktą siekiant spręsti bylas, neturėtų kilti baudžiamoji atsakomybė, išskyrus piktavališkų veiksmų atvejus³³.

Pirmenybė ir toliau teikiama iniciatyvoms, kuriomis remiamas profesinis sąžiningumas teisingumo sistemoje. 2023 m. Teisėjų taryba patvirtino Lietuvos teismų skaidrumo politiką³⁴, kuria nustatomos teismuose propaguojamos esminės vertybės ir bendrieji principai, kurių turėtų laikytis visi teisingumo sistemos atstovai³⁵. Taip pat rengiami specialūs mokymai „Antikorupcinės aplinkos kūrimas teisminėse institucijose“; dabar jie yra privalomo teisėjų įvadinio mokymo dalis³⁶. Remiantis EBPO rekomendacija³⁷, šiuo metu rengiamas teisingumo sektoriaus rizikos žemėlapis³⁸.

Tęsiamos diskusijos dėl būtinybės reglamentuoti „sukamųjų durų“ reiškinį skiriant teisėjus į Konstitucinį Teismą. 2023 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaitoje atkreiptas dėmesys į diskusijas dėl būtinybės reglamentuoti „sukamųjų durų“ reiškinį Konstituciniame Teisme, nes šiuo metu nėra jokių apribojimų politikos pareigūnams tapti Konstitucinio Teismo teisėjais, jei laikomasi kitų Konstitucijoje nustatytų reikalavimų³⁹, arba dėl Konstitucinio Teismo teisėjų pareigų⁴⁰. Šiomis aplinkybėmis 2023 m. liepos mėn. Seimo narių grupė pasiūlė pakeitimų projektą, kuriuo siekiama išplėsti teisėjų nušalinimo atvejus konkrečiose konstitucinėse bylose, kad būtų galima išspręsti politikos pareigūnų, kurie tampa

galimybę naudotis Interpolo paieškos kanalais, Lietuvos valdžios institucijos teikia Interpolui atnaujintus pranešimus apie asmenis, kurie gali patirti politinį persekiojimą dėl jų dalyvavimo tiriant bylas, susijusias su 1991 m. sausio 13 d. įvykiais (informacija gauta vizito į Lietuvą metu iš Vidaus reikalų ministerijos).

²⁹ Užsienio reikalų ministerija, „Lietuvos nuolatinis atstovas paprašė JT specialiojo pranešėjo reaguoti į Rusijos neteisėtus veiksmus prieš Sausio 13-osios bylos teisėjus“, 2020 m. gruodžio 21 d.

³⁰ Informacija gauta vizito į Lietuvą metu iš Lietuvos Respublikos Vyriausybės, Teisėjų tarybos ir Nacionalinės teismų administracijos. Taip pat žr. *European association of judges statement on the purported prosecution of Lithuanian judges by Russian authorities*.

³¹ 2023 m. rugpjūčio 29 d. Teisėjų tarybos raštas Europos Komisijai.

³² *Recommendation CM/Rec(2010)12 of the Committee of Ministers of the Council of Europe*, 5 punktas.

³³ *Recommendation CM/Rec(2010)12 of the Committee of Ministers of the Council of Europe*, 68 punktas.

³⁴ Skelbiama adresu <https://www.teismai.lt/data/public/uploads/2023/01/skaidrumo-politika.pdf>.

³⁵ Visų pirma nustatoma darbuotojų kyšininkavimo, prekybos ir piktnaudžiavimo tarnyba, piktnaudžiavimo įgaliojimais, bet kokių šeimos narių, artimų asmenų, giminaičių ir kitų asmenų protegavimo apraiškų netoleravimo politika. Joje taip pat nustatyta, kad teismuose netoleruojamos jokios dovanos ar kitos padėkos, atlygis už teisėjų ar teismo darbuotojų darbą, išskyrus teismų sistemoje teikiamas padėkas ar apdovanojimus (Iš Lietuvos gauti atsakymai rengiant 2024 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaitą, p. 14).

³⁶ Iš Europos teismų tarybų tinklo (ENCJ) gauti atsakymai rengiant 2024 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaitą, p. 12.

³⁷ Skelbiama adresu <https://www.oecd.org/publications/review-of-lithuania-s-national-agenda-on-the-prevention-of-corruption-e6efed26-en.htm>.

³⁸ Iš Lietuvos gauti atsakymai rengiant 2024 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaitą, p. 14.

³⁹ Pagal Konstitucijos 103 straipsnį Konstitucinio Teismo teisėjais gali būti skiriami nepriekaištingos reputacijos Lietuvos Respublikos piliečiai, turintys aukštąjį teisinį išsilavinimą ir ne mažesnę kaip 10 metų teisinio ar mokslinio pedagoginio darbo pagal teisininko specialybę stažą.

⁴⁰ 2023 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaita. Šalies skyrius: teisinės valstybės principo taikymo padėtis Lietuvoje, p. 6.

Konstitucinio Teismo teisėjais⁴¹, atvejus, tačiau Seime šis klausimas nebuvo nagrinėjamas⁴². Vyriausybė mano, kad, nepaisant to, jog nėra konkretaus „sukamųjų durų“ reiškinio reglamentavimo, būtinos apsaugos priemonės yra numatytos teisinėse nuostatose dėl Konstitucinio Teismo teisėjų nusišalinimo ar nušalinimo, taikytinose atvejais, kuomet gali kilti abejonių dėl teisėjo nešališkumo⁴³. Po teisėjų paskyrimo 2023 m., dėl kurio vyko 2023 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaitoje nurodytos diskusijos⁴⁴, buvo priimti trys prašymai nušalinti teisėją ir trys nusišalinimo prašymai⁴⁵. Konstitucinio Teismo teigimu, šie nušalinimo atvejai Konstitucinio Teismo veiklai poveikio neturėjo⁴⁶.

Advokatai ir toliau reiškia susirūpinimą dėl profesinės paslapties laikymosi ir teisingumo ministro teisės iškelti drausmės bylas. Kaip pažymėta 2022 m. ir 2023 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaitose⁴⁷, Advokatūra dėl įtariamų advokatų ir jų klientų bendravimo kontrolės pateikė ieškinį Europos Žmogaus Teisių Teismui⁴⁸, ir ši byla tebėra nagrinėjama⁴⁹. Ataskaitiniu laikotarpiu taip pat buvo išreikštas susirūpinimas dėl stebėjimo vaizdo kameromis policijoje bei sulaikymo patalpose ir dėl nenustatytos garantijos, kad advokatų ir klientų tarpusavio bendravimas nebus įrašomas⁵⁰. Taip pat pranešta apie atvejus, kai advokatai kviečiami liudyti apie faktus, kuriems taikoma profesinė paslaptis, nors tai draudžiama pagal teisės aktus⁵¹. Pagal Europos standartus turėtų būti imamasi visų būtinų priemonių, kad būtų užtikrintas advokato ir kliento santykių konfidencialumas⁵². Advokatai ir toliau ginčija tai, kad teisingumo ministras gali jiems iškelti drausmės bylas⁵³. Atsižvelgdami į tai, Seimo nariai pasiūlė pakeitimų projektą, kuriuo siekiama apriboti teisingumo ministro įgaliojimus, o teisingumo ministras taip pat pateikė pasiūlymo sumažinti jo vaidmenį projektą. Tačiau Advokatūra oficialiai prieštaravo pastarajam pasiūlymui⁵⁴, teigdama, kad jame nepakankamai atsižvelgta į jai susirūpinimą keliančius klausimus dėl Advokatų garbės teismo sudėties, nes du iš penkių narių skiria teisingumo ministras ir juos gali atšaukti tik ministras⁵⁵.

⁴¹ Pasiūlymu būtų iš dalies pakeistas Konstitucinio Teismo įstatymo 48 straipsnis „Konstitucinio Teismo teisėjo nusišalinimas ir nušalinimas“.

⁴² Informacija gauta vizito į Lietuvą metu iš Konstitucinio Teismo.

⁴³ Iš Lietuvos gauti atsakymai rengiant 2024 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaitą, p. 7.

⁴⁴ 2023 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaita. Šalies skyrius: teisinės valstybės principo taikymo padėtis Lietuvoje, p. 6.

⁴⁵ Informacija gauta vizito į Lietuvą metu iš Konstitucinio Teismo.

⁴⁶ Informacija gauta vizito į Lietuvą metu iš Konstitucinio Teismo.

⁴⁷ 2022 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaita. Šalies skyrius: teisinės valstybės principo taikymo padėtis Lietuvoje, p. 6. 2023 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaita. Šalies skyrius: teisinės valstybės principo taikymo padėtis Lietuvoje, p. 6.

⁴⁸ Ieškinys Nr. 64301/19.

⁴⁹ Informacija gauta vizito į Lietuvą metu iš Advokatūros.

⁵⁰ *Contribution from the Council of Bars and Law Societies of Europe (CCBE) for the 2024 Rule of Law Report*, p. 86. Taip pat žr. 2024 m. ES teisingumo rezultatų suvestinės 45 diagramą.

⁵¹ Ten pat.

⁵² *Recommendation No. R(2000)21 of the Committee of Ministers of the Council of Europe on the freedom of exercise of the profession of lawyer*, 6 punktas.

⁵³ 2024 m. ES teisingumo rezultatų suvestinė, 67 diagrama. Taip pat žr. 2023 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaitą. Šalies skyrius: teisinės valstybės principo padėtis Lietuvoje, p. 7.

⁵⁴ *Contribution from the Council of Bars and Law Societies of Europe (CCBE) for the 2024 Rule of Law Report*, p. 87.

⁵⁵ *Contribution from the Council of Bars and Law Societies of Europe (CCBE) for the 2024 Rule of Law Report*, p. 87.

Kokybė

Padaryta didelė pažanga suteikiant pakankamai išteklių teisingumo sistemai, įskaitant prokurorų ir neteismines funkcijas vykdančių teismų darbuotojų darbo užmokesčio dydį, nors reforma dar nebaigta įgyvendinti. 2023 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaitoje Lietuvai buvo rekomenduota „toliau dėti pastangas, kad teisingumo sistemai būtų skirta pakankamai išteklių, susijusių su, be kita ko, prokurorų ir ne teisėjo funkcijas vykdančių teismų darbuotojų atlyginimų dydžiu, atsižvelgiant į teisingumo sistemos išteklių ir atlyginimo Europos standartus“. Kaip minėta 2023 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaitoje⁵⁶, priėmus Lietuvos Respublikos teisėjų darbo apmokėjimo įstatymą, kuris įsigaliojo 2023 m. liepos 1 d., padidėjo (visų instancijų) teisėjų, teismų pirmininkų, pirmininko pavaduotojų ir teismų skyrių pirmininkų atlyginimai⁵⁷. Pakeitimai atitinka Europos standartus⁵⁸ ir juos teigiamai įvertino teisminės institucijos⁵⁹, kurios tikisi, kad naujoji sistema bus mažiau politizuota, nes nereikės kasmetinių derybų dėl indeksavimo atsižvelgiant į valstybės biudžetą ir reaguoti į ekonominius pokyčius⁶⁰. Nors byla dėl teisėjų atlyginimų adekvatumo pagal ankstesnę sistemą Konstitucinis Teismas atmetė⁶¹, *inter alia*, dėl neteisinių peticijų motyvų, Europos Sąjungos Teisingumo Teismui buvo pateiktas prejudicinis klausimas⁶². Taip pat buvo išreikštas susirūpinimas dėl prokurorų darbo užmokesčio dydžio⁶³. 2023 m. gruodžio mėn. Seimas priėmė Prokuratūros įstatymo pakeitimus, kuriuose numatytas laipsniškas prokurorų darbo užmokesčio didinimas nuo 2024 m. sausio 1 d. ir nuo 2025 m. sausio 1 d.⁶⁴. Nors šis padidinimas buvo įvertintas palankiai⁶⁵, prokurorai išreiškė susirūpinimą dėl reformos proceso, nes iš pradžių prokurorai nebuvo įtraukti⁶⁶, ir pabrėžė, kad šiuo metu teisėjų ir prokurorų atlyginimai yra

⁵⁶ 2023 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaita. Šalies skyrius: teisinės valstybės principo taikymo padėtis Lietuvoje, p. 8.

⁵⁷ Iš Europos teismų tarybų tinklo (ENCJ) gauti atsakymai rengiant 2024 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaitą, p. 32.

⁵⁸ *Recommendation CM/Rec(2010)12 of the Committee of Ministers of the Council of Europe to member states on judges: independence, efficiency and responsibilities*, 54 ir 33 punktai. Europos Sąjungos Teisingumo Teismas yra pripažinęs, kad tokio dydžio atlyginimo, kuris atitiktų teisėjų atliekamų funkcijų svarbą, mokėjimas yra viena iš būtinų jų nepriklausomumo garantijų (2018 m. vasario 27 d. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo sprendimas *Associação Sindical dos Juízes Portugueses*, C-64/16, ECLI:EU:C:2018:117, 45 punktas).

⁵⁹ Iš Lietuvos gauti atsakymai rengiant 2024 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaitą, p. 4.

⁶⁰ Iš Europos teismų tarybų tinklo (ENCJ) gauti atsakymai rengiant 2024 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaitą, p. 32.

⁶¹ Informacija gauta vizito į Lietuvą metu iš Konstitucinio Teismo.

⁶² Byla C-374/23, *Adoreikė*.

⁶³ 2023 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaita. Šalies skyrius: teisinės valstybės principo taikymo padėtis Lietuvoje, p. 8.

⁶⁴ Iš Lietuvos gauti atsakymai rengiant 2024 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaitą, p. 19. Vyriausybė paprašė 2023 m. birželio 15 d. Respublikos Prezidento Seimui pateiktam pasiūlymui dėl teisės akto, nurodytam 2023 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaitoje (p. 8), kuriame numatyta prokurorų atlyginimus padidinti nuo 2023 m. spalio 1 d. (Iš Lietuvos gauti atsakymai rengiant 2024 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaitą, p. 17).

⁶⁵ Venecijos komisija taip pat yra priminusi, kad svarbu užtikrinti pakankamą prokurorų atlyginimą (*Venice Commission, Independence of the Judicial System, Part II: The Prosecution Service, CDL-AD(2010)040*, 69 punktas).

⁶⁶ Visų pirma prokurorai išreiškė susirūpinimą dėl diskusijų teisėkūros proceso metu, įspėdami, kad jo vykdymo būdas ir vykdomosios bei įstatymų leidžiamosios valdžios pareiškimai dėl prokurorų gali būti suvokiami kaip spaudimo forma (informacija gauta vizito į Lietuvą metu iš prokuratūros; iš Lietuvos gauti atsakymai rengiant 2024 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaitą, p. 17–19).

neproporcingi⁶⁷. Be to, prokurorų atlyginimai buvo didinami palaipsniui, o teisėjų ir visų kitų reformoje dalyvavusių institucijų atlyginimai buvo padidinti nedelsiant. Kalbant apie neteismines funkcijas vykdančius teismų darbuotojus, jų atlyginimus numatyta padidinti vykdant valstybės tarnybos reformą nuo 2024 m. sausio 1 d. Nors nustatytas valstybės tarnautojų atlyginimų padidinimo teisinis pagrindas, finansavimas prokuratūros valstybės tarnautojų darbo užmokesčiams didinti dar nepaskirtas ir nesuplanuotas. Reforma nesprenžiamą teismų arba prokuratūros darbuotojų, samdomų pagal bendrąją darbo teisę, padėtis. Teisminės institucijos išreiškė susirūpinimą dėl to, kad, nepaisant 2024 m. teismams skirto didesnio biudžeto⁶⁸, šio didesnio finansavimo nepakaktų numatytam atlyginimų lygiui užtikrinti⁶⁹. Todėl teisminės institucijos ir Nacionalinė teismų administracija tebėra susirūpinusios dėl laisvų darbo vietų skaičiaus ir profesijos patrauklumo⁷⁰. Suinteresuotieji subjektai išreiškė susirūpinimą, kad dabartinė padėtis gali turėti įtakos teisingumo sistemos veiksmingumui⁷¹. Remiantis ES teisingumo rezultatų suvestinės duomenimis, Lietuva yra viena iš valstybių narių, kuriose valdžios sektoriaus išlaidos teismams yra mažiausios tiek absoliučiais skaičiais, tiek BVP procentine dalimi⁷². Laikydamosi Europos standartų, kiekviena valstybė teismams turėtų skirti pakankamai išteklių ir pakankamą skaičių teisėjų ir tinkamos kvalifikacijos pagalbinių darbuotojų⁷³. Todėl įgyvendinant 2023 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaitoje pateiktą rekomendaciją padaryta didelė pažanga.

Priimti nauji teismų sistemos žemėlapių pakeitimai, kuriais numatyta reorganizuoti apylinkės teismus. 2023 m. birželio 29 d. Seimas priėmė įstatymą, kuriuo įgyvendinama apylinkės teismų reforma ir kuriuo padaryti teismų žemėlapių pakeitimai. Vienas iš šios reformos tikslų – užtikrinti vienodesnį ir veiksmingesnį teismams skirtų išteklių naudojimą⁷⁴. Pakeitimais siekiama sumažinti apylinkės teismų ir jų rūmų skaičių, atsižvelgiant į jų darbo krūvį ir veiksmingumą⁷⁵, taip pat pakeisti kai kurių apylinkės teismų teritorijas⁷⁶. Įstatyme numatyta, kad teismų struktūros pakeitimai nedaro poveikio į šį teismą paskirtų teisėjų įgaliojimų vykdymui iki 2023 m. gruodžio 31 d.⁷⁷, o tai atitinka Europos standartus dėl

⁶⁷ Iš Lietuvos gauti atsakymai rengiant 2024 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaitą, p. 17. Konsultacinė Europos prokurorų taryba (CCPE) rekomendavo, kad „prokurorų darbo užmokestis būtų panašus į teisėjų darbo užmokestį arba bent jau palyginamo dydžio ir neproporcingai nesiskirtų“ (*Opinion of the CCPE Bureau following a letter of the Prosecutor General of Lithuania concerning legislative developments resulting in a disproportionately large gap in the remuneration of prosecutors and judges*, 27 punktas).

⁶⁸ Iš Lietuvos gauti atsakymai rengiant 2024 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaitą, p. 22.

⁶⁹ Iš Lietuvos gauti atsakymai rengiant 2024 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaitą, p. 4, 22.

⁷⁰ 2023 m. kovo mėn. buvo neužimta 90 teisėjų padėjėjų ir 60 teismo tarnautojų etatų (informacija gauta vizito į Lietuvą metu iš Nacionalinės teismų administracijos).

⁷¹ Informacija gauta vizito į Lietuvą metu iš Nacionalinės teismų administracijos.

⁷² 2024 m. ES teisingumo rezultatų suvestinė, 33 ir 34 diagramos.

⁷³ *Recommendation CM/Rec(2010)12 of the Committee of Ministers of the Council of Europe to member states on judges: independence, efficiency and responsibilities*, 33 ir 35 punktai.

⁷⁴ Iš Lietuvos gauti atsakymai rengiant 2024 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaitą, p. 7.

⁷⁵ Vietoj dabartinių 12 apylinkės teismų ir 48 teismo rūmų bus 11 apylinkės teismų ir 24 teismo rūmai.

⁷⁶ Iš Lietuvos gauti atsakymai rengiant 2024 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaitą, p. 8. Iš Europos teismų tarybų tinklo (ENCJ) gauti atsakymai rengiant 2024 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaitą, p. 27.

⁷⁷ Ten pat.

teisėjų nepašalinamumo⁷⁸. Lietuvos valdžios institucijų teigimu, tikimasi, kad dėl teismų žemėlapio pakeitimų sumažės teisingumo sistemos išlaidos⁷⁹.

Padaryta tam tikra pažanga tęsiant teisinės pagalbos sistemos reformą, nes buvo pagerintos teisinės pagalbos teikėjų dalyvavimo sąlygos. 2023 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaitoje Lietuvai buvo rekomenduota, „atsižvelgiant į Europos standartus teisinės pagalbos srityje, tęsti teisinės pagalbos sistemos reformą ir užtikrinti teisinės pagalbos teikėjams tinkamas sąlygas dalyvauti procese“⁸⁰. 2023 m. birželio mėn. Seimas priėmė Valstybės garantuojamos teisinės pagalbos įstatymo pakeitimus, kurie įsigaliojo 2024 m. sausio 1 d. Pakeitimuose, parengtuose konsultuojantis su Advokatūra⁸¹ ir Valstybės garantuojamos teisinės pagalbos tarnyba, numatyti specialieji advokatų, teikiančių teisinę pagalbą konkrečiose srityse⁸², mokymai, kuriuos organizuos Advokatūra. Pagal iš dalies pakeistą įstatymą advokatams, baigusiems specialiuosius mokymus ir teikiantiems valstybės garantuojamą teisinę pagalbą tose konkrečiose srityse, už tas paslaugas bus mokama du kartus daugiau⁸³, kaip to reikalavo Advokatūra⁸⁴. Be to, kaip buvo paskelbta⁸⁵, buvo peržiūrėtas valandinis advokatų honoraras ir nuo 2024 m. sausio 1 d. jis padidintas iki 25 EUR⁸⁶. Tačiau advokatai mano, kad šis padidėjimas yra nominalus, nes jis tebėra mažesnis už 2022 m. ir 2023 m. užregistruotą infliacijos lygį⁸⁷. Advokatai taip pat ragina tęsti reformą, visų pirma siekiant, kad sistemos administracinis aspektas taptų paprastesnis, ir siūlo, kad sistemą tiesiogiai administruotų Advokatūra, o ne valstybės tarnyba⁸⁸. Tačiau Valstybės garantuojamos teisinės pagalbos koordinavimo taryba (konsultacinis organas, sudarytas iš atitinkamų suinteresuotųjų subjektų) aptarė galimybę perduoti teisinės pagalbos sistemos

⁷⁸ *Recommendation CM/Rec(2010)12 of the Committee of Ministers of the Council of Europe*, 52 punktas.

⁷⁹ Informacija gauta po vizito į Lietuvą iš Teisingumo ministerijos.

⁸⁰ 2023 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaita. Šalies skyrius: teisinės valstybės principo taikymo padėtis Lietuvoje, p. 2. 2022 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaitoje Lietuvai taip pat buvo rekomenduota, „atsižvelgiant į Europos standartus teisinės pagalbos srityje, tęsti teisinės pagalbos sistemos reformą, be kita ko, užtikrinti teisinės pagalbos teikėjams tinkamas sąlygas dalyvauti procese“ (2022 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaita. Šalies skyrius: teisinės valstybės principo taikymo padėtis Lietuvoje, p. 2). 2023 m. Komisija padarė išvadą, kad įgyvendinant 2022 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaitoje pateiktą rekomendaciją padaryta tam tikra pažanga.

⁸¹ Informacija gauta vizito į Lietuvą metu iš Advokatūros.

⁸² Įtariamų ar kaltinamų nepilnamečių gynyba, atstovavimas nepilnamečiams – tam tikrų nusikaltimų aukoms, atstovavimas nusikaltimų aukoms konkrečiose bylose (pvz., dėl prekybos žmonėmis, smurto šeimoje, neapykantos nusikaltimų, nusikaltimų seksualiniam apsisprendimui ir neliečiamybei) ir atstovavimas asmenims, kuriuos prašoma pripažinti neveiksniais, arba bylose, susijusiose su priverstiniu hospitalizavimu ir gydymu (iš Lietuvos gauti atsakymai rengiant 2024 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaitą, p. 5). Advokatūra praneša apie didelį susidomėjimą advokatų mokymais (informacija gauta vizito į Lietuvą metu iš Advokatūros).

⁸³ Iš Lietuvos gauti atsakymai rengiant 2024 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaitą, p. 5.

⁸⁴ *Contribution from the Council of Bars and Law Societies of Europe (CCBE) for the 2024 Rule of Law Report*, p. 85.

⁸⁵ 2023 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaita. Šalies skyrius: teisinės valstybės principo taikymo padėtis Lietuvoje, p. 9.

⁸⁶ Nuo 20 EUR už valandą, 2022 m. nustatyto įkainio (iš Lietuvos gauti atsakymai rengiant 2024 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaitą, p. 5).

⁸⁷ *Contribution from the Council of Bars and Law Societies of Europe (CCBE) for the 2024 Rule of Law Report*, p. 85. Advokatai įspėja, kad net 2024 m. honorarą padidinus 25 proc., atsižvelgiant į infliacijos lygį, dabartinis atlyginimas išlieka mažesnis už 2021 m. lygį (informacija gauta vizito į Lietuvą metu iš Advokatūros).

⁸⁸ *Contribution from the Council of Bars and Law Societies of Europe (CCBE) for the 2024 Rule of Law Report*, p. 85.

administravimą Advokatūrai ir ji buvo atmesta. 2024 m. Vyriausybė paskelbė naujas priemones, kuriomis siekiama sumažinti advokatams tenkančią administracinę naštą ir valdyti bylų skaičių⁸⁹. Todėl įgyvendinant ankstesniais metais pateiktą rekomendaciją padaryta tam tikra tolesnė pažanga.

Teisingumo sistemoje plačiai naudojamos ir toliau skatinamos skaitmeninės priemonės. Elektroninių ryšių priemonės plačiai prieinamos tiek teismams⁹⁰, tiek prokuratūrai⁹¹. Skaitmeniniai sprendimai suteikia galimybę pradėti ir sekti procesą civilinėse, komercinėse ir administracinėse⁹² bylose, tačiau tebėra labiau riboti baudžiamosiose bylose, kuriose, pavyzdžiui, kaltinamieji vis dar negali konfidencialiai bendrauti su savo advokatais nuotoliniuose teismo posėdžiuose⁹³. Internetinė prieiga prie paskelbtų sprendimų užtikrinama visų instancijų civilinėse, komercinėse ir administracinėse bylose⁹⁴, o nauju projektu siekiama užtikrinti nuoseklų ES teisės taikymą į Lietuvos teismų informacinę sistemą integruojant Europos teismų praktikos identifikatorių (ECLI)⁹⁵. Nacionalinė teismų administracija siekia teismuose įdiegti kalbos atpažinimo programinę įrangą, kuri užtikrins automatizuotą teismo proceso garso įrašų tvarkymą ir transkripciją⁹⁶.

Veiksmingumas

Teisingumo sistema toliau veiksmingai veikia, visų pirma civilinėse ir komercinėse bylose. Remiantis 2024 m. ES teisingumo rezultatų suvestinės duomenimis, civilinių, komercinių ir administracinių bylų nagrinėjimo trukmė pirmosios instancijos teismuose tebėra trumpa, nors 2022 m. ji siek tiek pailgėjo⁹⁷. 2022 m. civilinių ir komercinių bylų, taip pat pirmosios instancijos administracinių bylų nagrinėjimo trukmė buvo trumpiausia ES⁹⁸, o civilinėse ir komercinėse bylose trečiosios instancijos teismuose užregistruotas ilgesnis bylų nagrinėjimo laikas⁹⁹. Pirmosios instancijos teismuose nebaigtų nagrinėti ne baudžiamųjų bylų skaičius išliko stabilus ir gana nedidelis – 1,2 bylos 100 gyventojų¹⁰⁰. Nors bylų išnagrinėjimo rodiklis yra stabilus, 2022 m. teismai gavo daugiau bylų nei buvo išnagrinėta¹⁰¹. Siekiant toliau didinti teisingumo sistemos veiksmingumą, 2024 m. birželio mėn. priimti Tarpininkavimo įstatymo pakeitimai. Tikimasi, kad šie pokyčiai turės teigiamą poveikį bendrai teismo proceso trukmei¹⁰².

II. KOVOS SU KORUPCIJA SISTEMA

Teisingumo ministerija ir Specialiųjų tyrimų tarnyba yra pagrindinės įstaigos, atsakingos už korupcijos prevencijos priemonių koordinavimą nacionaliniu lygmeniu. Vyriausioji

⁸⁹ Iš Lietuvos gauti atsakymai rengiant 2024 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaitą, p. 5.

⁹⁰ 2024 m. ES teisingumo rezultatų suvestinė, 45 diagrama.

⁹¹ 2024 m. ES teisingumo rezultatų suvestinė, 46 diagrama.

⁹² 2024 m. ES teisingumo rezultatų suvestinė, 47 diagrama.

⁹³ 2024 m. ES teisingumo rezultatų suvestinė, 48 diagrama.

⁹⁴ 2024 m. ES teisingumo rezultatų suvestinė, 49 diagrama.

⁹⁵ Iš Lietuvos gauti atsakymai rengiant 2024 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaitą, p. 25.

⁹⁶ Iš Lietuvos gauti atsakymai rengiant 2024 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaitą, p. 25.

⁹⁷ 2024 m. ES teisingumo rezultatų suvestinė, 5 diagrama.

⁹⁸ 2024 m. ES teisingumo rezultatų suvestinė, 6 ir 8 diagramos.

⁹⁹ Nuo 403 dienų 2021 m. iki 451 dienos 2022 m. 2024 m. ES teisingumo rezultatų suvestinė, 7 diagrama.

¹⁰⁰ 2024 m. ES teisingumo rezultatų suvestinė, 13 diagrama.

¹⁰¹ 2024 m. ES teisingumo rezultatų suvestinė, 10 ir 11 diagramos.

¹⁰² Iš Lietuvos gauti atsakymai rengiant 2024 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaitą, p. 27–28.

tarnybinės etikos komisija prižiūri, kaip viešojo administravimo sektoriuje laikomasi etikos standartų. O Specialiųjų tyrimų tarnybai pavesta parengti ir įgyvendinti tam tikras korupcijos prevencijos priemones. Užduotis kovoti su korupcija padalyta kelioms valdžios institucijoms. Specialiųjų tyrimų tarnybai suteikta kompetencija nustatyti ir tirti su korupcija susijusias nusikalstamas veikas ir atlikti ikiteisminius tyrimus, taip pat ji yra atsakinga už sunkiausių korupcijos nusikaltimų tyrimą¹⁰³. Prokuratūra organizuoja ir koordinuoja ikiteisminius tyrimus, taip pat gali nuspręsti visą ikiteisminį tyrimą arba jo dalį atlikti pati.

Ekspertų ir įmonių vadovų suvokiamos viešojo sektoriaus korupcijos lygis yra gana žemas. 2023 m. pagal organizacijos „Transparency International“ korupcijos suvokimo indeksą Lietuva iš 100 balų surinko 61 balą ir Europos Sąjungoje užėmė 12-ą vietą, o pasaulyje – 34-ą vietą¹⁰⁴. Šis suvokimas pastaruosius penkerius metus išliko gana stabilus¹⁰⁵. 2024 m. specialiosios „Eurobarometro“ apklausos dėl korupcijos rezultatai rodo, kad 83 proc. respondentų mano, kad korupcija jų šalyje plačiai paplitusi (ES vidurkis – 68 proc.), 24 proc. respondentų teigia asmeniškai jaučiantys, kad korupcija daro poveikį jų kasdieniam gyvenimui (ES vidurkis – 27 proc.)¹⁰⁶. Kalbant apie verslo subjektus, 62 proc. įmonių mano, kad korupcija yra plačiai paplitusi (ES vidurkis – 65 proc.), 28 proc. mano, kad korupcija kelia problemų vykdant verslo veiklą (ES vidurkis – 36 proc.)¹⁰⁷. Be to, 38 proc. respondentų mano, jog sėkmingų baudžiamojo persekiojimo atvejų yra pakankamai, kad tai atgrasytų nuo korupcinės veiklos (ES vidurkis – 32 proc.)¹⁰⁸, o 39 proc. įmonių mano, kad asmenys ir įmonės už nustatytą vyresniojo pareigūno papirkinėjimą yra tinkamai nubaudžiami (ES vidurkis – 31 proc.)¹⁰⁹.

Pirmasis 2022–2033 m. nacionalinės darbotvarkės korupcijos prevencijos klausimais įgyvendinimo 2023–2025 m. planas sėkmingai įgyvendinamas. Kaip minėta 2023 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaitoje¹¹⁰, 2022–2033 m. nacionalinės darbotvarkės korupcijos prevencijos klausimais įgyvendinimo 2023–2025 m. planas¹¹¹ buvo patvirtintas 2023 m. gegužės mėn. ir dabar įgyvendinamas. Už Nacionalinės darbotvarkės korupcijos prevencijos klausimais rengimą ir įgyvendinimo priežiūrą yra atsakinga Vyriausybė, bendradarbiaudama su Specialiųjų tyrimų tarnyba. Įgyvendinimas yra decentralizuotas, t. y. planą įgyvendina įvairios viešojo sektoriaus institucijos, priklausomai nuo sektorių ir jų

¹⁰³ Kitos tyrimo institucijos yra policija, Valstybės sienos apsaugos tarnyba, Finansinių nusikaltimų tyrimo tarnyba ir muitinė, tačiau jų kompetencija yra tirti tik vieno iš jų pareigūnų padarytus nusikaltimus.

¹⁰⁴ „Transparency International“ 2023 m. korupcijos suvokimo indeksas (2024 m.). Suvokiamos korupcijos lygis skirstomas į šias kategorijas: žemas (ekspertų ir įmonių vadovų suvokiamos viešojo sektoriaus korupcijos lygis viršija 79 balus), gana žemas (79–60 balų), gana aukštas (59–50 balų), aukštas (mažiau nei 50 balų).

¹⁰⁵ 2019 m. Lietuva surinko 60 balų, o 2023 m. – 61 balą. Rodiklis reikšmingai padidėja arba sumažėja, kai per praėjusius penkerius metus balų suma pasikeičia daugiau kaip penkiais balais, padidėja arba sumažėja, kai balų suma pasikeičia 4–5 balais, ir išlieka gana stabilus, kai balų suma pasikeičia 1–3 balais.

¹⁰⁶ Specialioji „Eurobarometro“ apklausa Nr. 548 apie piliečių požiūrį į korupciją ES (2024 m.). „Eurobarometro“ duomenys apie gyventojų korupcijos suvokimą ir patirtį atnaujinami kasmet. Ankstesnis duomenų rinkinys pateiktas specialiojoje „Eurobarometro“ apklausoje Nr. 534 (2023 m.).

¹⁰⁷ Greitoji „Eurobarometro“ apklausa Nr. 543 dėl verslo subjektų požiūrio į korupciją ES (2024 m.). „Eurobarometro“ duomenys apie verslo subjektų požiūrį į korupciją atnaujinami kasmet. Ankstesnis duomenų rinkinys pateiktas greitojoje „Eurobarometro“ apklausoje Nr. 524 (2023 m.).

¹⁰⁸ Specialioji „Eurobarometro“ apklausa Nr. 548 apie piliečių požiūrį į korupciją ES (2024 m.).

¹⁰⁹ Greitoji „Eurobarometro“ apklausa Nr. 543 dėl verslo subjektų požiūrio į korupciją ES (2024 m.).

¹¹⁰ 2023 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaita. Šalies skyrius: teisinės valstybės principo taikymo padėtis Lietuvoje, p. 12.

¹¹¹ 2022 m. birželio 28 d. Nutarimas Nr. XIV-1178.

kompetencijos. Buvo sudaryta darbo grupė, kurią sudaro už plano įgyvendinimą atsakingų institucijų atstovai ir pilietinės visuomenės organizacijų¹¹² stebėtojai, siekiant koordinuoti šį procesą ir nedelsiant nustatyti galimas įgyvendinimo problemas¹¹³.

Korupcinio pobūdžio nusikalstamos veikos tyrimai ir baudžiamasis persekiojimas vykdomi veiksmingai. Pranešimų apie galimus korupcijos veiksmus, apie kuriuos asmenys pranešė Specialiųjų tyrimų tarnybai, skaičius 2023 m. buvo daugiau kaip 30 proc. didesnis nei 2022 m.¹¹⁴. Per pirmuosius šešis 2023 m. mėnesius už korupcinio pobūdžio nusikalstamas veikas galutiniu teismo sprendimu buvo nuteisti 47 asmenys ir išteisinti septyni asmenys, iširtos septynios aukšto lygio ir sudėtingos bylos¹¹⁵. 2023 m. Europos prokuratūra ištyrė šešias korupcijos bylas, kurios sudaro 6 proc. visų Europos prokuratūros bylų Lietuvoje¹¹⁶. 2023 m. pabaigoje Specialiųjų tyrimų tarnyba ištyrė 693 nusikalstamas veikas (palyginti su 816 nusikalstamų veikų 2022 m.), ikiteisminis tyrimas buvo vykdomas 120 bylų (palyginti su 126 bylomis 2022 m.), priimti 172 teismo sprendimai (palyginti su 103 sprendimais 2022 m.), priimti 47 išteisinamieji nuosprendžiai iš 172 bylų (palyginti su 29 išteisinamaisiais nuosprendžiais iš 103 bylų 2022 m.)¹¹⁷. 2023 m. Specialiųjų tyrimų tarnyba pradėjo 277 nusikalstamų veikų tyrimus (palyginti su 453 tyrimais 2022 m.)¹¹⁸. 2023 m. sausio–lapkričio mėn. Generalinė prokuratūra užregistravo 269 su korupcija susijusias nusikalstamas veikas (palyginti su 453 veikomis 2022 m.)¹¹⁹, t. y. jų gerokai sumažėjo. Tuo pat metu per pastaruosius kelerius metus padaugėjo išteisinamųjų nuosprendžių už korupcinio pobūdžio nusikalstamas veikas¹²⁰ (27,33 proc. 2023 m.)¹²¹. Kalbant apie sprendimus dėl korupcinio pobūdžio nusikalstamų veikų, apkaltinamieji nuosprendžiai taip pat buvo paskelbti aukšto lygio korupcijos bylose¹²². 2023 m. Specialiųjų tyrimų tarnyba užbaigė projektą „Baltijos regiono šalių kovos su korupcija ir sukčiavimu, kenkiančiais ES finansiniams interesams,

¹¹² Konkrečiai „Transparency International“, iniciatyva „Baltoji banga“, Lietuvos meno kūrėjų asociacija, Labdaros ir paramos fondas „Nevyriausybinų organizacijų informacijos ir paramos centras“. Informacija gauta vizito į Lietuvą metu iš Specialiųjų tyrimų tarnybos.

¹¹³ 2023 m. spalio 16 d. teisingumo ministro įsakymas Nr. IR-327.

¹¹⁴ Specialiųjų tyrimų tarnyba, „2023 m. STT gavo 30 proc. daugiau asmenų pranešimų apie galimą korupciją“, 2024 m. sausio 29 d.

¹¹⁵ Iš Lietuvos gauti atsakymai rengiant 2024 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaitą, p. 44.

¹¹⁶ Europos prokuratūra, metinė 2023 m. ataskaita, p. 41.

¹¹⁷ Specialiųjų tyrimų tarnyba, 2023 m. veiklos ataskaita, p. 12–13, 17.

¹¹⁸ Specialiųjų tyrimų tarnyba, 2023 m. veiklos ataskaita, p. 12.

¹¹⁹ Jos buvo susijusios su pasyviaja korupcija, prekyba įtaka, aktyviaja korupcija, piktnaudžiavimu tarnyba. Iš Lietuvos gauti atsakymai rengiant 2024 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaitą, p. 44.

¹²⁰ 2018 m. – 3,83 proc.; 2019 m. – 4,78 proc.; 2020 m. – 5,88 proc.; 2021 m. – 11,38 proc.; 2022 m. – 19 proc.; 2023 m. sausio–rugsėjo mėn. – 18,5 proc. Iš Lietuvos gauti atsakymai rengiant 2024 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaitą, p. 44.

¹²¹ Lietuvos Respublikos Prezidento interneto svetainė, 2024 m. vasario 23 d. Prezidentas susitiko su Specialiųjų tyrimų tarnybos direktoriumi. Palyginti su 2018 m. – 3,83 proc.; 2019 m. – 4,78 proc.; 2020 m. – 5,88 proc.; 2021 m. – 11,38 proc.; 2022 m. – 19 proc.; 2023 m. (sausio–rugsėjo mėn.) – 18,5 proc. Iš Lietuvos gauti atsakymai rengiant 2024 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaitą, p. 44.

¹²² 2023 m. lapkričio mėn. Apeliacinis teismas persvarstė sprendimą politinės korupcijos byloje, kurioje dėl kyšininkavimo ir prekybos poveikiu dalyvavo „MG Group“ ir buvę Seimo nariai. LRT, „Politinės korupcijos byloje nuteista „MG Grupė“ sumokėjo 1,1 mln. eurų baudą“, 2023 m. lapkričio 24 d. LRT, *Former liberal leader and business tycoon given prison sentences in Lithuania's MG Baltic corruption case*, 2023 m. lapkričio 22 d. Aukščiausiasis Teismas patvirtino politinės partijos „Tvarka ir teisingumas“ apkaltinamąjį nuosprendį Kauno miesto savivaldybės byloje dėl kyšininkavimo – 2023 m. lapkričio mėn. Informacija gauta vizito į Lietuvą metu iš prokuratūros.

stiprinimas – tarpdisciplininis ir regioninis požiūris¹²³ ir pradėjo naują projektą „Specialiųjų tyrimų tarnybos gebėjimų tirti skaitmeninius įrodymus stiprinimas“¹²⁴.

Vis dar kyla susirūpinimas dėl trūkumų, susijusių su kyšininkavimo užsienyje bylų nagrinėjimu, ir valdžios institucijos svarsto galimybę imtis tinkamų tolesnių veiksmų. EBPO ataskaitoje dėl Lietuvos vykdomo Konvencijos dėl kovos su užsienio valstybių pareigūnų papirkinėjimu įgyvendinimo ir vykdymo užtikrinimo¹²⁵ nurodomi teigiami elementai, pavyzdžiui, kovos su kyšininkavimu užsienyje teisės aktų ir politikos sistemos, taip pat bankų informacijos paieškos tyrimams skaitmenizacija¹²⁶. Tačiau joje pateiktos 49 rekomendacijos dėl kyšininkavimo užsienyje bylų tyrimo ir baudžiamojo persekiojimo¹²⁷. Rekomendacijos susijusios su poreikiu skubiai ir aktyviai tirti įtarimus dėl kyšininkavimo užsienyje¹²⁸, iš dalies pakeisti įmonių atsakomybės įstatymą, kad nebūtų atsižvelgiama į akcininkų kaltę¹²⁹, racionalizuoti atsakomųjų veiksmų prieš pranešėjus ištaisymo procesą¹³⁰ ir reguliariai siekti konfiskuoti kyšininkų iš nusikaltimo gautą pelną. Šiuo metu valdžios institucijos svarsto galimybę imtis tinkamų tolesnių veiksmų, susijusių su rekomendacijomis¹³¹. Nors Lietuvoje dar nebuvo priimta nė vieno apkaltinamojo nuosprendžio dėl kyšininkavimo užsienyje, Specialiųjų tyrimų tarnyba pranešė 2023 m. atlikusi šešis ikiteisminius tyrimus, iš kurių penki pradėti 2023 m.¹³²

¹²³ Projektu siekiama gerinti teisėsaugos ir kitų susijusių institucijų, dalyvaujančių saugant Sąjungos finansinius interesus Baltijos regione, prevencijos, nusikaltimų atskleidimo, tyrimo ir bendradarbiavimo gebėjimus. Specialiųjų tyrimų tarnyba, „Stiprinamas Baltijos šalių bendradarbiavimas, kovojant su korupcija ir sukčiavimu“, 2021 m. vasario 5 d. OLAF, „Lietuva. Tarpdisciplininis požiūris ir regioninis bendradarbiavimas kovojant su korupcija ir sukčiavimu, kenkiančiais Europos Sąjungos (ES) finansiniams interesams“ pagal 2023 m. programą „Hercule III“ (HERCULE-2020-TC-AG).

¹²⁴ Projekto tikslas – nuolat atnaujinti ir gerinti Specialiųjų tyrimų tarnybos, dalyvaujančios apsaugant Sąjungos finansinius interesus Lietuvoje, nusikaltimų atskleidimo ir tyrimo gebėjimus, gaunant IT teismo ekspertizės priemonės „Graykey“, kuri naudojama kaip vienas iš pagrindinių Specialiųjų tyrimų tarnybos IT teismo ekspertizės priemonių elementų, licenciją. Iš Lietuvos gauti atsakymai rengiant 2024 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaitą, p. 30.

¹²⁵ EBPO (2023), 3 etapo Lietuvos vertinimas.

¹²⁶ Elektroninė teismo leidimo panaikinti banko paslaptį prašymo ir gavimo sistema paspartino savitarpio teisinės pagalbos prašymų vykdymą. Buvo patobulintos Generalinės prokuratūros ir Teisingumo ministerijos savitarpio teisinės pagalbos prašymų registravimo sistemos, nors reikia stiprinti jų su statistika susijusius pajėgumus. Palankiai vertinama tai, kad sukurtas centrinis tikrųjų savininkų registras, taip pat reikalavimas, kad tam tikrose įmonių metinėse ataskaitose būtų pateikiama informacija apie kovą su kyšininkavimu užsienyje. EBPO (2023), 3 etapo Lietuvos vertinimas, p. 7, 23.

¹²⁷ EBPO (2023), 3 etapo Lietuvos vertinimas, p. 58–62.

¹²⁸ Valdžios institucijos taip pat nepastebėjo kai kurių įtarimų dėl tokio nusikaltimo, apie kuriuos pranešta užsienio žiniasklaidoje, o kitų aktyviai netyrė. EBPO (2023), 3 etapo Lietuvos vertinimas, p. 7, 18, 20.

¹²⁹ Lietuvos teismai, prieš patraukdami bendrovę baudžiamojon atsakomybėn už kyšininkavimą užsienyje, nagrinėja, ar akcininkas yra kaltas. Toks požiūris nesuderinamas su šiuolaikinių bendrovių realijomis, kai valdymas ir nuosavybė dažnai tyčia atskiriami. Įmonių kovos su korupcija atitikties programos nėra aiškiai pripažintos švelninančiu veiksniu priimant nuosprendžius. Taip pat negali būti reikalaujama, kad įmonės įgyvendintų tokias programas kaip baismės dalį. EBPO (2023), 3 etapo Lietuvos vertinimas, p. 11–12.

¹³⁰ EBPO mano, kad, nepaisant pastangų didinti informuotumą, asmenys vis dar nenori pranešti apie korupciją, o informavimo apie pažeidimus lygis yra žemas, daugiausia dėl to, kad trūksta pranešimo kultūros. Su baudžiamaisiais veiksmais susidūrę pranešėjai gali pasinaudoti įvairiais teisių gynimo būdais ir kiekvienas iš jų siūlo įvairaus veiksmingumo teisių gynimo priemones. EBPO (2023), 3 etapo Lietuvos vertinimas, p. 51.

¹³¹ Informacija gauta vizito į Lietuvą metu iš Specialiųjų tyrimų tarnybos.

¹³² Specialiųjų tyrimų tarnyba, 2023 m. veiklos ataskaita, p. 14.

Peržiūrėtas Korupcijos prevencijos įstatymas veiksmingai įgyvendinamas. Kaip minėta 2023 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaitoje¹³³, įsigaliojus naujoms taisyklėms, įtrauktoms į 2022 m. sausio mėn. Korupcijos prevencijos įstatymą¹³⁴, valdžios institucijos daugiausia dėmesio skyrė jų įgyvendinimui. 2023 m. Specialiųjų tyrimų tarnyba gavo 75 pranešimus iš viešajame sektoriuje dirbančių darbuotojų, kurie privalo¹³⁵ pranešti teisėsaugos institucijoms apie įtarimus korupcija¹³⁶. 2023 m. buvo toliau plėtojama Specialiųjų tyrimų tarnybos e. mokymosi platforma, kuri tapo reguliariai naudojama įvairioms viešojo ir privačiojo sektorių organizacijoms skirta informuotumo apie kovą su korupcija didinimo priemone¹³⁷. Tuo pat metu buvo organizuojami mokymai¹³⁸. Specialiųjų tyrimų tarnyba taip pat atnaujino Korupcijai atsparios aplinkos kūrimo gaires verslui¹³⁹, kurių pagrindiniai tikslai – didinti informuotumą apie korupcijos daromą žalą, padėti įmonėms kurti kovos su korupcija priemones ir didinti verslo skaidrumą bei atskaitomybę. Reguliariai organizuojami renginiai viešajam sektoriui, susiję su Korupcijos prevencijos įstatyme numatytomis priemonėmis¹⁴⁰. Remiantis Korupcijos prevencijos įstatymo vertinimo, kurį šiuo metu atlieka Teisingumo ministerija, rezultatais, tikimasi apsvarstyti korupcijos prevencijos sistemos tobulinimo priemones¹⁴¹.

Viešųjų ir privačių interesų derinimo įstatymas tebėra veiksmingai įgyvendinamas, o siekiant pagerinti deklaravimo procesą atliekami tolesni pakeitimai. Kalbant apie dabartinių taisyklių, numatytų Viešųjų ir privačių interesų derinimo įstatyme (VPIDĮ)¹⁴², įgyvendinimą, galimo nusižengimo tyrimai pradedami gavus prašymą arba *ex officio* gavus

¹³³ 2023 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaita. Šalies skyrius: teisinės valstybės principo taikymo padėtis Lietuvoje, p. 12.

¹³⁴ 2021 m. birželio 29 d. Korupcijos prevencijos įstatymo Nr. IX-904 pakeitimo įstatymas Nr. XIV-471.

¹³⁵ Pagal Korupcijos prevencijos įstatymo 9 straipsnį.

¹³⁶ Specialiųjų tyrimų tarnyba, „2023 m. STT gavo 30 proc. daugiau asmenų pranešimų apie galimą korupciją“, 2024 m. sausio 29 d.

¹³⁷ Šiuo metu Specialiųjų tyrimų tarnybos e. mokymosi platformoje siūloma 17 temų, iš kurių 5 pradėtos siūlyti 2023 m., t. y. nacionalinė kovos su korupcija sistema, korupcijos prevencija visuomenei, ūkio subjektų priežiūra, švietimo įstaigos ir korupcijos tikimybė. Šiuo metu mokymo temos buvo suskirstytos į bendras temas, konkrečias tikslines sritis ir temas korupcijos prevencijos ir kitiems specialistams. Iš Lietuvos gauti atsakymai rengiant 2024 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaitą, p. 34.

¹³⁸ Specialiųjų tyrimų tarnyba surengė 92 mokymus 7 835 valstybės pareigūnams. Iš Lietuvos gauti atsakymai rengiant 2024 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaitą, p. 34. 2023 m. 28 000 platformos naudotojų buvo išduota daugiau kaip 43 000 kursų baigimo pažymėjimų (iš 80 000 pažymėjimų iš viso nuo platformos sukūrimo), o Skaidrumo akademija surengė 13 renginių, skirtų keistis geriausia praktika kovos su korupcija srityje, kuriuose dalyvavo daugiau kaip 5 000 dalyvių. Be to, kovos su korupcija patirties iš Skaidrumo akademijos mentorių įgijo 24 subjektai ir mokytojai. Skaidrumo akademija, Specialiųjų tyrimų tarnyba, oficiali interneto svetainė: <https://skaidrumoakademija.lt/apie/>.

¹³⁹ Šios gairės susijusios su tokiomis priemonėmis kaip: įmonės kovos su korupcija politika; korupcijos rizikos, su kuria įmonė susiduria savo verslo aplinkoje, nustatymas, įvertinimas ir valdymas; darbuotojų tolerancijos korupcijai ir neetiškam elgesiui nustatymas; etikos ir elgesio kodeksai; interesų konfliktų vengimo politika; darbuotojų informuotumo apie kovą su korupcija didinimas; įdarbintų darbuotojų sąžiningumo ir lojalumo įvertinimas; dovanų ir atstovavimo politika; labdaros ir rėmimo politika; lobizmo politika; vidaus pranešimo apie pažeidimus kanalai ir pranešėjų apsauga ir t. t. Iš Lietuvos gauti atsakymai rengiant 2024 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaitą, p. 35.

¹⁴⁰ Pvz., 2023 m. surengti vidaus auditoriams skirti renginiai, renginiai, susiję su tokiomis priemonėmis kaip teisės aktų ar jų projektų antikorporcinis vertinimas, korupcijos pasireiškimo tikimybės nustatymas, korupcijos prevencijos planavimo dokumentai; renginiai, susiję su pranešėjų apsaugos institutu ir Viešųjų ir privačių interesų derinimo įstatymu. Iš Lietuvos gauti atsakymai rengiant 2024 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaitą, p. 43.

¹⁴¹ Iš Lietuvos gauti atsakymai raštu rengiant 2024 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaitą.

¹⁴² 1997 m. liepos 7 d. Viešųjų ir privačių interesų derinimo įstatymas Nr. VIII-371.

žiniasklaidos pranešimus¹⁴³. Nors elektroninė priemonė PINREG¹⁴⁴ palengvina deklaravimo procesą¹⁴⁵, ji nepakeičia rankinio pateiktų deklaracijų tikrinimo¹⁴⁶. VTEK¹⁴⁷ planuoja pasiūlyti papildomų PINREG veikimo pakeitimų, kad būtų patikslinti privalomi duomenys, kuriuos reikia pateikti¹⁴⁸. 2023 m. liepos mėn. Respublikos Prezidentas vetavo siūlomus VPIDĮ pakeitimus¹⁴⁹, kuriais buvo siekiama nebeleisti Vyriausiajai tarnybinės etikos komisijai nagrinėti galimų merų ir savivaldybių tarybų narių interesų konfliktų¹⁵⁰. 2023 m. VTEK gavo įprastą pranešimų skaičių (apie 250), o išnagrinėjo ir priėmė 24 sprendimus (palyginti su 55 sprendimais 2022 m.) dėl VPIDĮ nuostatų pažeidimų¹⁵¹. 2023 m. VTEK parengė nuotolinį mokymosi kursą apie privačių interesų deklaravimą, skirtą visiems deklaruojantiems asmenims, kad galėtų teikti konsultacijas dėl VPIDĮ nuostatų taikymo tyrimus atliekančioms institucijoms ir įstaigoms¹⁵².

Pateiktų lobizmo deklaracijų skaičius kasmet didėja. Nuo 2021 m., kai buvo iš dalies pakeistas Lobistinės veiklos įstatymas, registruotų lobistų skaičius beveik patrigubėjo – nuo 122 lobistų 2020 m. gruodžio mėn. iki 330 lobistų 2023 m. rugpjūčio mėn.¹⁵³. 2023 m. VTEK gavo 21 pranešimą ir ištyrė 6 lobistinės veiklos taisyklių pažeidimo atvejus¹⁵⁴. Per pastaruosius dvejus su puse metų lobistai pateikė 2,5 karto daugiau deklaracijų (1963) nei

¹⁴³ 2023 m. VTEK gavo daugiau kaip 300 pranešimų apie galimus VPIDĮ pažeidimus. Dėl to buvo atlikta 50 tyrimų. Informacija gauta vizito į Lietuvą metu iš VTEK.

¹⁴⁴ PINREG skirta ne tik deklaruojantiems, bet ir visuomenei (ji gali patogiai atlikti aktualių privačių interesų deklaracijų paiešką), taip pat įstaigos vadovams ar jų įgaliotiems atstovams, kurie PINREG gali susidaryti įstaigos struktūrą, deklaruojančių darbuotojų sąrašą, patogiai analizuoti jų privačių interesų deklaracijų duomenis ir užtikrinti kontrolę (VTEK 2021 m. metinė veiklos ataskaita, p. 16).

¹⁴⁵ Informacija gauta vizito į Lietuvą metu iš VTEK, Specialiųjų tyrimų tarnybos ir organizacijos „Transparency International“.

¹⁴⁶ 2023 m. balandžio mėn. buvo nustatyta, kad Finansų viceministras Gediminas Norkūnas neteisingai pildė savo privačių interesų deklaraciją. Vyriausioji tarnybinės etikos komisija nusprendė, kad G. Norkūnas pateko į interesų konfliktą dėl valstybės kontroliuojamos energetikos bendrovės „Ignitis Grupė“ akcijų turėjimo. Nutarime nurodyta, kad viceministras, priimdamas sprendimus dėl valstybės kontroliuojamos energetikos grupės veiklos, pateko į konfliktą ir kad jis tinkamai nedeklaravo savo interesų. Dėl šios priežasties jis atsistatydino. Vilniaus apygardos teismas, atsižvelgdamas į pareigą pirmiausia įsivertinti prieš paskelbiant savo interesus, nustatė netinkamo deklaravimo riziką ir pabrėžė, kad teisėjai turi geriau suprasti, kaip ir kada deklaruoti savo privačius interesus. „Baltics News“, *Norkūnas did not avoid a conflict of interest regarding decisions in “Ignitis Group”*, 12 April 2023.

¹⁴⁷ Vyriausioji tarnybinės etikos komisija (VTEK) yra įstaiga, kurios užduotis – padėti asmenims deklaruoti savo interesus, stebėti interesų deklaravimo procesą ir atlikti galimų pažeidimų tyrimus.

¹⁴⁸ Informacija gauta vizito į Lietuvą metu iš VTEK.

¹⁴⁹ Vetuoti 2023 m. birželio 22 d. Viešųjų ir privačių interesų derinimo įstatymo Nr. XIV-2089 pakeitimai.

¹⁵⁰ Įstatymo projekte, kuris buvo atmetas dėl veto, buvo pasiūlyta, kad tokius konfliktus pirmiausia turėtų nagrinėti vietos valdžios, o ne centrinės valdžios, etikos komisija. Pasak Prezidento, pasiūlymas prieštarauja šiuo metu nustatytam politikų elgesio kontrolės mechanizmui ir nesukuria patikimo demokratinio valdymo, kaip numatyta Politikų elgesio kodekse. Lietuvos Respublikos Prezidento interneto svetainė „Prezidento veto: Vyriausioji tarnybinės etikos komisija turi ginti konstitucinį valdžios įstaigų tarnavimo žmonėms principą“, 2023 m. liepos 5 d.

¹⁵¹ 2023 m. dauguma pažeidimų dėl privačių ir viešųjų interesų konflikto buvo nustatyti, kai dalyvaujama arba bandoma daryti įtaką svarstant ir priimant sprendimus, susijusius su deklaruojančio asmens arba deklaruojančiam asmeniui artimo asmens privačiais interesais (12). Septyni iš šių atvejų buvo susiję su valstybės politikais (dviem savivaldybių merais ir penkiais savivaldybių tarybų nariais). Tokio pobūdžio pažeidimai yra vieni dažniausių VTEK praktikoje. VTEK 2023 m. metinė veiklos ataskaita, p. 7.

¹⁵² VTEK 2023 m. metinė veiklos ataskaita, p. 7.

¹⁵³ SKAIDRIS – lobistinės veiklos skaidrumo platforma, Vyriausioji tarnybinės etikos komisija.

¹⁵⁴ 2023 m. į lobistų sąrašą buvo įtraukta 60 asmenų, įskaitant 41 juridinį asmenį, todėl bendras lobistų skaičius pasiekė 348. Iš viso SKAIDRIS buvo pateiktos 635 deklaracijos. VTEK 2023 m. metinė veiklos ataskaita, p. 9.

politikai ir valstybės tarnautojai (792)¹⁵⁵. Didžioji dalis deklaruotų lobistinių veiklų yra susijusios su Farmacijos įstatymu ir teisės aktais, susijusiais su prekyba prekyvietėse, loterijomis, elektroniniais ryšiais ir tabako gaminių reglamentavimu¹⁵⁶.

Įgyvendinamos esamos politinių partijų finansavimo taisyklės. Iš esmės laikoma, kad politinių partijų finansavimo taisyklės yra pakankamos ir tinkamai įgyvendintos¹⁵⁷. 2023 m. Specialiųjų tyrimų tarnyba pradėjo vienuolika ikiteisminių tyrimų, susijusių su išlaidų skandalu, kuriame dalyvavo vietos politikai ir savivaldybės¹⁵⁸. Siekiant savivaldybėje sukurti kovos su korupcija aplinką, surengta keletas renginių, skirtų naujai išrinktiems savivaldybių tarybų nariams, etikos komisijoms ir naujai išrinktiems merams¹⁵⁹.

Informavimo apie pažeidimus sistema veikia gerai, o valdžios institucijos siekia toliau griežtinti dabartines taisykles. Pranešėjų apsauga, jų teisės ir galimos teisių gynimo priemonės nustatytos Pranešėjų apsaugos įstatyme¹⁶⁰. Organizacija „Transparency International“ paragino viešojo ir privataus sektorių institucijas veiksmingai apsaugoti pranešėjų konfidencialumą ir skatinti juos pranešti apie pažeidimus¹⁶¹. Remdamasi Pranešėjų apsaugos įstatymo įgyvendinimo 2019–2023 m. laikotarpiu vertinimu, Generalinė prokuratūra rekomendavo iš dalies pakeisti nuostatas, kad būtų apsvarstyta galimybė padidinti baudas už konfidencialumo pažeidimus ir kitus pranešėjų apsaugos teisės aktų pažeidimus. Be to, rekomenduota apsvarstyti galimybę iš dalies pakeisti įstatymus, kuriais reglamentuojami teismo procesai, ir užtikrinti, kad būtų skubiai išspręsti atsakomųjų veiksmų prieš pranešėją atvejai. Nepaisant to, kad pranešimų skaičius sumažėjo, informavimo apie pažeidimus srityje sveikatos priežiūros sektoriui ir toliau teikiama pirmenybė¹⁶². Remiantis

¹⁵⁵ „Transparency International“ Lietuvos skyriaus atlikta lobistinės veiklos duomenų analizė. Šioje apžvalgoje pateikiami duomenys apie lobistinę veiklą yra paremti „Transparency International“ Lietuvos skyriaus užklausomis Vyriausiajai tarnybinės etikos komisijai. „Transparency International“, „*Shining a light on lobbying in Lithuania data, risks and regulations*“, 2023. „Transparency International“, „Lobistai apie įtakos darymą praneša dažniau nei politikai ir valstybės tarnautojai“, 2023 m. lapkričio 21 d.

¹⁵⁶ „Transparency International“, „Lobistai apie įtakos darymą praneša dažniau nei politikai ir valstybės tarnautojai“, 2023 m. lapkričio 21 d.

¹⁵⁷ Informacija gauta vizito į Lietuvą metu iš organizacijos „Transparency International“.

¹⁵⁸ LRT, „*Officers to start questioning suspects following politicians' expenses scandal*“, 1 August 2023.

¹⁵⁹ Siekiant užtikrinti didesnę procedūrų skaidrumą ir skatinti antikorupcinę aplinką, buvo surengtas renginių ciklas „Korupcijai atsparios aplinkos kūrimo svarba savivaldoje“. Specialiųjų tyrimų tarnyba, „STT renginių ciklas: korupcijai atsparios aplinkos kūrimas savivaldoje“, 2023 m. birželio 16 d. Specialiųjų tyrimų tarnyba, „Tęsiamas STT renginių ciklas: korupcijai atsparios aplinkos kūrimas savivaldoje“, 2023 m. rugsėjo 25 d.

¹⁶⁰ Pranešėjų apsaugos įstatymas Nr. XIII-804, 2017 m. lapkričio 28 d.

¹⁶¹ „Transparency International“, „Pranešėjų apsaugai skiriamas nepakankamas dėmesys“, 2023 m. rugsėjo 28 d. Generalinė prokuratūra ir Teisingumo ministerija siekia toliau stiprinti pranešėjų apsaugą ir skatinti pranešti apie korupciją Lietuvoje. Tikimasi, kad tai bus atlikta įvertinus praktinį teisės aktų sistemos taikymą, teikiant metodinę pagalbą viešojo ir privataus sektorių subjektams ir skatinant asmenis pranešti apie korupcijos bylas naudojantis socialinės žiniasklaidos pranešimais ir renginiais. Priemonė turi būti įgyvendinta iki 2025 m. Iš Lietuvos gauti atsakymai rengiant 2024 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaitą, p. 36.

¹⁶² Informacija gauta vizito į Lietuvą metu iš Generalinės prokuratūros. 2023 m. surengti du mokymo kursai ligoninių ir konsultacijų įstaigų darbuotojams; juose iš viso dalyvavo daugiau kaip 350 asmenų. 2023 m. liepos mėn. Sveikatos apsaugos ministras priėmė įsakymą, kuriuo patvirtinamas 2023–2025 m. korupcijos prevencijos sveikatos priežiūros sistemoje veiksmų planas. Pagrindinis šio plano komponentas – didinti darbuotojų supratimą apie pranešėjų apsaugos mechanizmus, siekiant pakeisti institucinį požiūrį į pranešėjus. Tai apima įvairių švietimo renginių, įskaitant mokymus, seminarus, diskusijas ir kitas iniciatyvas, kuriomis siekiama skleisti geriausią praktiką ir kurti pranešėjams palankią aplinką, organizavimą. Be to, Generalinė prokuratūra planuoja 2024 m. atlikti vidaus kanalų diegimo sveikatos

Specialiųjų tyrimų tarnybos 2023 m. duomenimis, Generalinė prokuratūra suteikė pranešėjų statusą penkiems asmenims, kurie Specialiųjų tyrimų tarnybai pateikė informaciją apie įtariamus korupcijos veiksmus (palyginti su devyniais asmenimis 2022 m.), o informaciją ir konsultacijas dėl galiojančių taisyklių taikymo Generalinė prokuratūra per karštąją liniją pateikė 259 asmenims (palyginti su 286 asmenimis 2022 m.)¹⁶³. Iš 76 gautų pranešimų (palyginti su 53 pranešimais 2022 m.) septyni pranešimai nebuvo pateikti tyrimui, nes pateikta informacija jau buvo išnagrinėta¹⁶⁴. 2023 m. Generalinė prokuratūra pranešėjais pripažino 41 asmenį (2022 m. – 31 asmenį). Tuo pat metu buvo vykdoma mokymo¹⁶⁵ ir informuotumo didinimo¹⁶⁶ veikla.

Toliau dedamos pastangos spręsti didelės korupcijos rizikos sričių, įskaitant viešuosius pirkimus, klausimus. Greitoji „Eurobarometro“ apklausa apie įmonių požiūrį į korupciją ES rodo, kad 34 proc. įmonių valstybėse narėse (ES vidurkis 27 proc.) mano, jog per pastaruosius trejus metus korupcija praktiškai sutrukdė joms laimėti viešąjį konkursą ar sudaryti viešųjų pirkimų sutartį¹⁶⁷. Viešieji pirkimai, sveikatos priežiūra, vietos valdžia, aplinkos apsauga, teritorijų planavimas ir statybos priežiūra tebėra didelės korupcijos rizikos sritys Lietuvoje¹⁶⁸. Šiuo atžvilgiu įgyvendinamos konkrečios priemonės, atsižvelgiant tiek į Nacionalinės darbotvarkės korupcijos prevencijos klausimais įgyvendinimo 2023–2025 m. plano¹⁶⁹, tiek į Ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo plano tikslus¹⁷⁰. Nors daug

priežiūros įstaigose analizę ir sudaryti darbuotojų, atsakingų už vidaus kanalų veikimą, sąrašą. Informacija gauta vizito į Lietuvą metu iš Generalinės prokuratūros.

¹⁶³ Iš Lietuvos gauti atsakymai rengiant 2024 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaitą, p. 36.

¹⁶⁴ Iš Lietuvos gauti atsakymai rengiant 2024 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaitą, p. 37. 2023 m. 5 proc. visų gautų pranešimų (4 iš 76) buvo susiję su viešaisiais pirkimais. Informacija gauta vizito į Lietuvą metu iš Generalinės prokuratūros.

¹⁶⁵ Buvo surengti specializuoti mokymai institucijoms, specialistams ir vidaus kanalams, dalyvaujantiems informavimo apie pažeidimus procese. Šių mokymų tikslas – pagerinti jų supratimą apie procedūras ir pareigas, susijusias su pranešimu apie korupciją ir kova su ja, ir kitus klausimus. Iš Lietuvos gauti atsakymai rengiant 2024 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaitą, p. 37.

¹⁶⁶ 2023 m. rugsėjo mėn. pabaigoje pagal informuotumo didinimo programą pradėjo veikti pranešėjams skirta interneto svetainė www.pranesktiesa.lt. Puslapyje paaiškinama, kokia apsauga suteikiama pranešėjams ir pranešimų teikimo kanalams, pateikiami visi susiję teisės aktai, pranešimo apie pažeidimus formos ir kontaktinė informacija, skirta pranešėjų konsultacijų linijoms. Be to, pateikiama realaus gyvenimo pavyzdžių, pranešėjų apsaugos atvejų, skatinimo ir pagalbos priemonių. Svetainėje taip pat pateikiamos aktualios naujienos, susijusios su pranešėjų institutu, ir renginių kalendorius. Iš Lietuvos gauti atsakymai rengiant 2024 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaitą, p. 33.

¹⁶⁷ Greitoji „Eurobarometro“ apklausa Nr. 543 dėl verslo subjektų požiūrio į korupciją ES (2024 m.). Tai 7 procentiniais punktais daugiau nei ES vidurkis.

¹⁶⁸ Lietuvos korupcijos žemėlapis 2022–2023 m. Informacija gauta vizito į Lietuvą metu iš Specialiųjų tyrimų tarnybos ir Generalinės prokuratūros.

¹⁶⁹ Nacionalinės darbotvarkės korupcijos prevencijos klausimais įgyvendinimo 2023–2025 m. plane (2023 m. gegužės 3 d. Įsakymas Nr. 324) numatyta nepatikimų tiekėjų instituto taikymo praktikos analizė ir veiksniai, galintys sumažinti šio instituto taikymo veiksmingumą. Plane taip pat numatytos devynios priemonės sveikatos apsaugos srityje, septynios – korupcijos rizikai aplinkos apsaugos srityje mažinti ir keturios – korupcijos rizikai teritorijų planavimo ir statybos priežiūros srityje mažinti. Iš Lietuvos gauti atsakymai rengiant 2024 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaitą, p. 39–41.

¹⁷⁰ F.3.1 priemonės (centralizuotų viešųjų pirkimų tobulinimas) tikslas – padidinti Lietuvos viešųjų pirkimų sistemos veiksmingumą ir padidinti dalyvavimą viešųjų pirkimų konkursuose centralizuojant viešuosius pirkimus per centrinę perkančiąją organizaciją. Šia priemone numatomi du veiksmai: i) išplėsti prekių, kurias galima įsigyti per centrinę perkančiąją organizaciją, katalogus ir ii) priimti sveikatos įstaigų ir agentūrų viešųjų pirkimų centralizavimo planą. Galutinė numatoma priemonės įgyvendinimo data – 2025 m. IV ketv. 2023 m. spalio 27 d. Tarybos įgyvendinimo sprendimo, kuriuo iš dalies keičiamas 2021 m. liepos 20

veiksmų sėkmingai įgyvendinami, numatoma, kad naujos e. viešųjų pirkimų sistemos SAULĖ¹⁷¹, kuri, kaip tikėtasi, turėjo pradėti veikti 2023 m., įdiegimas bus atidėtas keleriems metams¹⁷². 2023 m. Viešųjų pirkimų tarnyba įgyvendino projektą „Tiekėjų skaičiaus didinimas viešuosiuose pirkimuose“, daugiausia dėmesio skirdama tiekėjų mokymui, kuriuo siekiama stiprinti jų kompetenciją¹⁷³. 2023 m. atskiros savivaldybės atliko viešųjų pirkimų procedūrų kovos su korupcija slaptus patikrinimus¹⁷⁴. Tuo pat metu Specialiųjų tyrimų tarnyba atliko panašius patikrinimus statybos ir teritorijų planavimo valstybinės priežiūros, Europos struktūrinių fondų paramos paskirstymo, nacionalinės gynybos, socialinės apsaugos ir darbo, ryšių, energetikos srityse, siekdama nustatyti ir įvertinti galimus interesų konfliktus ir korupcijos riziką¹⁷⁵. Sveikatos priežiūros sistema yra vienintelis sektorius, kuriame korupcijos suvokimo ir patirties lygis yra aukštas¹⁷⁶.

III. ŽINIASKLAIDOS PLIURALIZMAS IR ŽINIASKLAIDOS LAISVĖ

Lietuvoje žiniasklaidos pliuralizmo ir žiniasklaidos laisvės teisinė sistema grindžiama konstitucinėmis apsaugos priemonėmis ir sektorių teisės aktais. Konstitucija draudžia cenzūrą ir žiniasklaidos monopolizavimą ir užtikrina žodžio laisvę bei informacijos laisvę. Pagrindinis žiniasklaidos įstatymas yra Visuomenės informavimo įstatymas. Galimybė susipažinti su valdžios institucijų turima informacija reglamentuojama Teisės gauti informaciją ir duomenų pakartotinio naudojimo įstatymu. Institucinę struktūrą sudaro Lietuvos radijo ir televizijos komisija (LRTK), Žurnalistų etikos inspektoriaus tarnyba ir Visuomenės informavimo etikos asociacija¹⁷⁷.

Audiovizualinės žiniasklaidos paslaugų reguliavimo institucija ir toliau yra pakankamai finansuojama, be kita ko, atsižvelgiant į jos naujas kompetencijas. Nuo 2023 m. liepos 1 d. LRTK yra atsakinga už autorių teisių teisės vykdymo užtikrinimą¹⁷⁸ ir žiniasklaidos paslaugų teikėjų mokėtino metinio mokesčio apskaičiavimą (tai yra antrasis LRTK finansavimo ramstis)¹⁷⁹. Atsižvelgiant į šias naujas kompetencijas, LRTK finansavimas ir personalo ištekliai vertinami kaip pakankami¹⁸⁰. LRTK toliau įgyvendino draudimą retransliuoti ar platinti internetu televizijos ir radijo kanalus ir programas, kurie gali būti

d. Įgyvendinimo sprendimas dėl Lietuvos ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo plano įvertinimo patvirtinimo, priedas, p. 138.

¹⁷¹ Naujosios e. viešųjų pirkimų sistemos tikslai išlieka tokie patys: ji turėtų turėti techninių savybių, leidžiančių lengviau kaupti, tvarkyti ir analizuoti viešųjų pirkimų duomenis per visą viešųjų pirkimų procesą (vienkartinio duomenų pateikimo principas, automatiniai duomenų rinkimo sprendimai, duomenų skelbimas pagal Viešųjų pirkimų įstatyme nustatytus įpareigojimus, integravimas į valstybinius registrus (įskaitant integravimą su PINREG), atvirųjų duomenų formatus, siekiant užtikrinti patogumą vartotojui ir paprastesnę duomenų analizę ir t. t.). Iš Lietuvos gauti atsakymai rengiant 2024 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaitą, p. 42.

¹⁷² Informacija gauta vizito į Lietuvą metu iš Viešųjų pirkimų tarnybos.

¹⁷³ Iš Lietuvos gauti atsakymai rengiant 2024 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaitą, p. 42.

¹⁷⁴ Iš Lietuvos gauti atsakymai rengiant 2024 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaitą, p. 39.

¹⁷⁵ Iš Lietuvos gauti atsakymai rengiant 2024 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaitą, p. 40.

¹⁷⁶ 2022–2023 m. Lietuvos korupcijos žemėlapis, Specialiųjų tyrimų tarnyba.

¹⁷⁷ Pagal organizacijos „Žurnalistai be sienų“ 2024 m. pasaulio spaudos laisvės indeksą Lietuva užima 13-ą vietą (praėjusiais metais – 7-ą vietą).

¹⁷⁸ Ši veikla finansuojama iš tuščios juostos mokesčio.

¹⁷⁹ Iš Lietuvos gauti atsakymai rengiant 2024 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaitą, p. 43. Informacija gauta vizito į Lietuvą metu iš LRTK.

¹⁸⁰ Informacija gauta vizito į Lietuvą metu iš LRTK.

susiję su Rusija ar Baltarusija, išskyrus atvejus, kai LRTK suteikė leidimą¹⁸¹. 2022 m. ji jau buvo skyrusi baudas dviem žiniasklaidos paslaugų teikėjams už draudžiamų programų retransliavimą ir užblokavo 130 interneto svetainių, kurios teikė paslaugas, apie jas nepranešusios LRTK¹⁸². Be to, 2023 m. LRTK pradėjo teikti nurodymus interneto prieigos paslaugų teikėjams blokuoti interneto svetainių, kuriose platinamos draudžiamos programos, IP adresus, todėl buvo užblokuota beveik 300 svetainių¹⁸³. Žiniasklaidos pliuralizmo observatorijos 2024 m. ataskaitoje pažymėta, kad žiniasklaidos reguliavimo institucijos nepriklausomumui ir efektyvumui kyla nuolatinė nedidelė rizika¹⁸⁴.

Į išplėstą žiniasklaidos savireguliacinio organo sudėtį daugiausia reaguota teigiamai. 2023 m. pakeitimas¹⁸⁵, kuriuo visuomeninės žiniasklaidos paslaugų teikėjo (LRT) atstovai įtraukiami į žiniasklaidos savireguliacinio organą, t. y. Visuomenės informavimo etikos komisiją, buvo įvertintas iš esmės palankiai¹⁸⁶. Etikos komisija ir LRT palankiai įvertino Medijų tarybos narių, kuriuos paskyrė žurnalistikos studijų programą siūlantys universitetai¹⁸⁷, įtraukimą, o Lietuvos žurnalistų sąjunga pareiškė tam tikrų abejonių¹⁸⁸.

Žiniasklaidos nuosavybės skaidrumas dar labiau padidintas jį susiejus su prieiga prie naujojo Medijų rėmimo fondo, kuris 2024 m. balandžio mėn. paskelbė pirmuosius paramos gavėjus. Kaip pranešta 2023 m., viešosios informacijos sistema VIRSIS teikia duomenis apie žiniasklaidos priemonių savininkus ir iš viešųjų įstaigų gautų lėšų sumas¹⁸⁹. Valdžios institucijos privalo du kartus per metus VIRSIS pateikti duomenis apie viešąsias lėšas žiniasklaidos paslaugų teikėjams¹⁹⁰. Jos taip pat privalo skelbti informaciją apie valstybinę reklamą savo interneto svetainėse¹⁹¹. Tačiau esama tam tikrų apribojimų, nes pagal dabartinę teisinę tvarką nėra sprendžiamas nuosavybės talkinant įgaliotiniams klausimas, o tai tapo problema bent viename Lietuvos regione¹⁹². Žiniasklaidos pliuralizmo observatorijos

¹⁸¹ Dėl šio draudimo nustatymo žr. 2023 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaitą. Šalies skyrius: teisinės valstybės principo padėtis Lietuvoje, p. 17. Leidimas išduodamas LRTK nuožiūra.

¹⁸² Informacija gauta vizito į Lietuvą metu iš LRTK. Taip pat žr. LRTK 2022 m. metinę ataskaitą, p. 3–4, ir 2023 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaitą. Šalies skyrius: teisinės valstybės principo padėtis Lietuvoje, p. 17.

¹⁸³ Informacija gauta vizito į Lietuvą metu iš LRTK.

¹⁸⁴ Žiniasklaidos pliuralizmo observatorija (2024), Šalies ataskaita: Lietuva, p. 12.

¹⁸⁵ 2023 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaita. Šalies skyrius: teisinės valstybės principo taikymo padėtis Lietuvoje, p. 18.

¹⁸⁶ Informacija gauta vizito į Lietuvą metu iš Visuomenės informavimo etikos komisijos, Lietuvos žurnalistų sąjungos ir visuomeninės žiniasklaidos paslaugų teikėjo LRT. Iš Europos pilietinių laisvių sąjungos gauti atsakymai rengiant 2024 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaitą, p. 15.

¹⁸⁷ Medijų taryba yra Lietuvos kultūros ministerijos patariamasis organas. Informacija dėl galimų kandidatų gauta vizito į Lietuvą metu iš LRT.

¹⁸⁸ Informacija gauta vizito į Lietuvą metu iš Visuomenės informavimo etikos komisijos, LRT (taip pat žr. Europos pilietinių laisvių sąjungos atsakymus rengiant 2024 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaitą, p. 15) ir Lietuvos žurnalistų sąjungos. Pastaroji savo išlygas grindė tuo, kad nauji Medijų tarybos nariai nebus taip susipažinę su atitinkamomis temomis kaip kiti nariai.

¹⁸⁹ 2023 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaita. Šalies skyrius: teisinės valstybės principo taikymo padėtis Lietuvoje, p. 18.

¹⁹⁰ Iš Lietuvos gauti atsakymai rengiant 2024 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaitą, p. 43. informacija gauta vizito į Lietuvą metu iš Kultūros ministerijos.

¹⁹¹ Rašytiniai atsakymai gauti vizito į Lietuvą metu iš Lietuvos Respublikos Vyriausybės.

¹⁹² Šiame regione yra du vietiniai laikraščiai, kuriuos faktiškai kontroliuoja tas pats asmuo ir apie tai nereikia pranešti VIRSIS; iš Lietuvos gauti atsakymai rengiant 2024 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaitą, p. 44–45. Suinteresuotieji subjektai išreiškė susirūpinimą dėl to, kad vietos laikraščius kontroliuoja vietos politikai (net jei tai žinoma visuomenei), įskaitant dviejų Lietuvos regionų, kuriuose politikai kontroliavo

2024 m. ataskaitos duomenimis, žiniasklaidos priemonių nuosavybės skaidrumui kyla nedidelė rizika¹⁹³. Nors naujienų žiniasklaidai būdinga didelė koncentracija, Lietuvos teisėje nenumatytos konkrečios rinkos koncentracijos žiniasklaidos sektoriuje taisyklės¹⁹⁴. Naujojo Medijų rėmimo fondo¹⁹⁵, kuris buvo įsteigtas 2023 m. rugsėjo mėn. ir 2024 m. balandžio mėn. paskelbė pirmuosius finansavimo gavėjus¹⁹⁶, biudžetas sudarė 6,5 mln. EUR, t. y. beveik dvigubai daugiau nei iš pradžių planuota, po šio sektoriaus intervencijų¹⁹⁷, tačiau kilo susirūpinimas, kad kai kurioms žiniasklaidos priemonėms fondo parama bus pavėluota¹⁹⁸. Galimybė gauti finansavimą priklauso nuo išpareigojimo teikti VIRSIS duomenis apie nuosavybę įvykdymo¹⁹⁹.

Visuomeninis transliuotojas tebeveikia nepriklausomai. Naujo visuomeninio žiniasklaidos paslaugų teikėjo LRT generalinio direktoriaus rinkimai vėlavo ir įvyko puse metų vėliau nei tikėtasi, 2023 m. spalio mėn., po to, kai pirmais dviem bandymais balsai pasiskirstė po lygiai²⁰⁰. Procedūros, dėl kurių buvo vėluojama, buvo iš dalies pakeistos 2024 m. birželio mėn. priimtu įstatymu ir įsigalios 2024 m. rugsėjo mėn., siekiant užkirsti kelią tokiai padėčiai.²⁰¹ Nors Lietuvos įstatymas jau draudžia Seimo ar Vyriausybės nariams eiti pareigas LRT priežiūros taryboje, naujuoju įstatymu šis draudimas taikomas, be kita ko, vietos tarybų nariams²⁰². Žiniasklaidos pliuralizmo observatorijos 2024 m. ataskaitos duomenimis, visuomeninės žiniasklaidos nepriklausomumui kyla labai nedidelė rizika²⁰³.

Galimybės susipažinti su dokumentais padėtis pagerėjo valdžios institucijoms priėmus gaires, nors valdžios institucijų vykdomas jų įgyvendinimas visais valdžios lygmenimis vis dar gali būti pagerintas. 2023 m. vasario mėn. Žurnalistų etikos inspektoriaus tarnybos paskelbtas asmens duomenų apsaugos reikalavimų ir saviraiškos bei informacijos laisvės

žiniasklaidą, atveji (informacija gauta vizito į Lietuvą metu iš Lietuvos žurnalistų sąjungos ir organizacijos „Freedom House“).

¹⁹³ Žiniasklaidos pliuralizmo observatorija (2024), Šalies ataskaita: Lietuva, p. 14.

¹⁹⁴ Žiniasklaidos pliuralizmo observatorija (2024), Šalies ataskaita: Lietuva, p. 14.

¹⁹⁵ Žr. 2023 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaitą. Šalies skyrius: teisinės valstybės principo padėtis Lietuvoje, p. 18.

¹⁹⁶ Medijų rėmimo fondas (2024 m.), Skelbiamas kultūros periodinės spaudos ir regioninės žiniasklaidos veiklos finansavimas.

¹⁹⁷ Iš Lietuvos gauti atsakymai rengiant 2024 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaitą, p. 44.

¹⁹⁸ Vizito į Lietuvą metu iš Lietuvos žurnalistų sąjungos gauta informacija apie aukštos kokybės žurnalą, kuris vasario mėn. pradžioje paskelbė bankrotą. Taip pat žr. Delfi, 2024 m. sausio 24 d. „Be finansavimo likusi kultūrinė žiniasklaida“.

¹⁹⁹ Informacija gauta vizito į Lietuvą metu iš Kultūros ministerijos.

²⁰⁰ Iš Lietuvos gauti atsakymai rengiant 2024 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaitą, p. 43. 2023 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaita. Šalies skyrius: teisinės valstybės principo taikymo padėtis Lietuvoje, p. 19.

²⁰¹ 2024 m. birželio 6 d. Įstatymas Nr. XIV-2695. Įstatyme numatyta, kad LRT tarybos pirmininkas turi lemiama balsą, jei 12-os Tarybos narių balsai pasiskirsto po lygiai; tačiau šiuo metu Tarybos darbo tvarkos taisyklėse numatyta, kad rinkimai vyksta slaptu balsavimu, o tai reiškia, kad pirmininko balsavimo negalima nustatyti, todėl įstatyme numatytas sprendimas tampa neįmanomas. Naujajame įstatyme numatyta, kad rinkimai vyksta atviru balsavimu.

²⁰² Be to, pagal naująjį įstatymą LRT priežiūros tarybos narių pareigų negali eiti Europos Parlamento nariai, Visuomenės informavimo etikos komisijos nariai ir Žurnalistų etikos inspektoriai; rašytiniai atsakymai gauti vizito į Lietuvą metu iš Lietuvos Respublikos Vyriausybės.

²⁰³ Žiniasklaidos pliuralizmo observatorija (2024), Šalies ataskaita: Lietuva, p. 17. 2023 m. Europos Parlamento greitosios „Eurobarometro“ apklausos dėl naujienų ir žiniasklaidos priemonių, p. 44, duomenimis, 54 proc. Lietuvos gyventojų pasitiki visuomeninėmis televizijos ir radijo stotimis (įskaitant internetines), o tai viršija 48 proc. ES vidurkį.

suderinimo gaires²⁰⁴ žurnalistai įvertino palankiai²⁰⁵. Suinteresuotieji subjektai praneša, kad valdžios institucijos gairių dar neįgyvendino praktiškai visais valdžios lygmenimis ir kad ne visi žurnalistai apie jas žino²⁰⁶; Žurnalistų etikos inspektoriaus tarnyba planuoja toliau skatinti jų laikytis²⁰⁷. Suinteresuotųjų subjektų teigimu, žemesnio lygmens valdžios institucijos linkusios neteikti informacijos, nurodydamos duomenų apsaugos priežastis²⁰⁸. Apskundimo procedūra kritikuojama kaip gana sudėtinga ir ilga²⁰⁹. 2024 m. birželio mėn. Vyriausybė pasiūlė leisti žurnalistams susipažinti su politinių organizacijų narių registru (kuris, kaip numatyta, pradės veikti 2025 m. liepos mėn.), kad jie galėtų susipažinti su dabartiniais ir istoriniais duomenimis, susijusiais su šiais nariais, ir taip prisidėti prie kovos su korupcija; pasiūlymas bus pateiktas Seimui²¹⁰.

Vyriausybė priėmė žurnalistų saugumo veiksmų planą ir toliau stiprina jų apsaugą nuo piktnaudžiaujamojo pobūdžio ieškinių. Nuo 2023 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaitos paskelbimo Europos Tarybos platformoje žurnalistikos apsaugai ir žurnalistų saugumui skatinti ir platformoje „Mapping Media Freedom“ buvo paskelbti du nauji perspėjimai dėl Lietuvos; vienas iš jų – apie šnipinėjimo programų naudojimą prieš Lietuvoje gyvenančius į užsienį išvykusius Rusijos ir Baltarusijos žurnalistus, kurį vykdo nežinomi nusikaltėliai²¹¹. 2023 m. rugsėjo mėn. Kultūros ministerija priėmė Žurnalistų apsaugos, saugumo ir įgalinimo užtikrinimo veiksmų planą, kuriame numatyti įvairūs veiksmai, kuriuos iki 2025 m. turi įgyvendinti įvairios valdžios institucijos, pavyzdžiui, teisėsaugos institucijų ir žurnalistų mokymą, žurnalistų informavimą apie teisės aktų projektus ir nedarbo draudimo užtikrinimą savarankiškai dirbantiems žurnalistams²¹². Iki šiol veiksmai buvo įgyvendinti taip, kaip planuota, o suinteresuotieji subjektai apibūdino padėtį, susijusią su žurnalistų saugumu (visų pirma, žurnalistų ir teisėsaugos institucijų bendradarbiavimu), kaip gerą²¹³.

²⁰⁴ 2023 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaita. Šalies skyrius: teisinės valstybės principo taikymo padėtis Lietuvoje, p. 19.

²⁰⁵ Informacija gauta vizito į Lietuvą metu iš Lietuvos žurnalistų sąjungos, LRT ir Žurnalistų etikos inspektoriaus tarnybos.

²⁰⁶ Informacija gauta vizito į Lietuvą metu iš Žurnalistų etikos inspektoriaus tarnybos ir LRT. LRT nurodo, kad žurnalistai nežino apie gaires, nes Žurnalistų etikos inspektoriaus tarnyba tariamai nedėjo pastangų išplatinti gaires žurnalistams.

²⁰⁷ Informacija gauta vizito į Lietuvą metu iš Žurnalistų etikos inspektoriaus tarnybos.

²⁰⁸ Informacija gauta vizito į Lietuvą metu: pasak Žurnalistų etikos inspektoriaus tarnybos, valdžios institucijos nelinkusios teikti informacijos ir šiame kontekste kaip priemonę pasitelkia BDAR. Organizacija „Freedom House“ taip pat teigė, kad bendravimo su žurnalistais kultūra galėtų būti geresnė. Kultūros ministerija pripažino šią padėtį. Lietuvos žurnalistų sąjungos teigimu, šis klausimas susijęs tik su žemesnio lygmens valdžios institucijomis.

²⁰⁹ „Balticada Investigations Studies“ atliktame tyrime „Disputes over Access“ (2023 m.), kuriame nagrinėjama padėtis, susijusi su galimybe susipažinti su dokumentais trijose Baltijos valstybėse, daroma išvada, kad Lietuvoje „daugialypių norminių privilegijų ir daugialypio [informacijos laisvės] apskundimo mechanizmo derinys lemia sudėtingą normų tinklą, kurį žurnalistams sunku suprasti“, p. 9. Žurnalistų etikos inspektoriaus tarnyba nemano, kad mechanizmas yra sudėtingas, tačiau imlus laikui ir ištekliams; informacija gauta vizito į Lietuvą metu.

²¹⁰ LRT (2024), „Vyriausybė – už teisę žurnalistams nemokamai gauti politinių organizacijų narių duomenis“.

²¹¹ *Council of Europe, Platform to promote the protection of journalism and safety of journalists, Latvia* (perspėjimas paskelbtas Latvijos šalies profilyje tik dėl kitų Latvijoje gyvenančių nukentėjusių žurnalistų; Lietuvos šalies profilyje naujų perspėjimų nėra); Europos žiniasklaidos ir spaudos laisvės centras, *Mapping Media Freedom, Lithuania country profile*. Kitas perspėjimas (abiejose platformose) yra susijęs su Seimui pateiktu pakeitimu, dėl kurio, LRT nuomone, jei jis būtų priimtas, kiltų grėsmė visuomeninio transliuotojo finansavimo modeliui.

²¹² Iš Lietuvos gauti atsakymai rengiant 2024 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaitą, p. 45.

²¹³ Informacija gauta vizito į Lietuvą metu iš Kultūros ministerijos ir Lietuvos žurnalistų sąjungos.

LRT norėtų, kad Vyriausybė pateiktų gaires, kaip užtikrinti LRT veiklą ir darbuotojų saugumą karo ar kitos didelės krizės atveju²¹⁴. Strateginiai ieškiniai dėl visuomenės dalyvavimo (SLAPP) šalyje apibūdinti kaip nedažni, tačiau pranešta, kad dėl žinių apie šių rūšių ieškinius trūkumo SLAPP ieškinio atpažinimas yra aktualus klausimas²¹⁵. Po 2022 m. padarytų teisės aktų pakeitimų²¹⁶ 2024 m. sausio 1 d. įsigaliojo dar vienas teisės akto pakeitimas, kuriuo sudaromos sąlygos SLAPP adresatams gauti valstybės garantuojamą teisinę pagalbą SLAPP bylose nevertinant atsakovo turto ir pajamų²¹⁷.

IV. KITI INSTITUCINIAI KLAUSIMAI, SUSIJĘ SU STABDŽIŲ IR ATSVARU SISTEMA

Lietuva yra atstovaujamosios demokratijos respublika, turinti tiesiogiai renkamą Prezidentą ir iš vienu rūmų sudarytą Parlamentą (Seimą). Konstitucinis Teismas yra atsakingas už įstatymų ir kitų Seimo priimtų teisės aktų, Prezidento ir Vyriausybės aktų konstitucinę peržiūrą (*ex post* kontrolė). Įstatymų leidybos iniciatyvos teisę turi Seimas, Prezidentas, Vyriausybė ir ne mažesnė negu 50 000 Lietuvos Respublikos piliečių, turinčių teisę balsuoti, grupė, o ne mažesnė negu 300 000 Lietuvos Respublikos piliečių, turinčių teisę balsuoti, grupė turi iniciatyvos teisę pakeisti Konstituciją ir sušaukti referendumą.²¹⁸ 16 metų ir vyresni piliečiai ir Lietuvoje nuolat gyvenantys užsieniečiai taip pat turi teisę kreiptis į valstybės ar savivaldybių institucijas dėl viešojo intereso norminio teisės akto priėmimo²¹⁹. Nacionalinės žmogaus teisių institucijos funkcijas atlieka Seimo kontrolieriai, kuriems pavesta ginti ir skatinti žmogaus teises ir pagrindines laisves. Lygybės įstaiga yra Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba.

Teisingumo ministerija parengė naujas teisės aktų kokybės gerinimo taisykles. Teisėkūros metodinės rekomendacijos²²⁰ ir Rekomendacijos dėl kodifikavimo²²¹, nurodytos 2023 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaitoje²²², buvo paskelbtos 2023 m. lapkričio 16 d., pasikonsultavus su kitomis ministerijomis ir Vyriausybės kanceliarija. Rekomendacijomis siekiama užtikrinti teisės aktų kokybę ir tvarumą²²³, taip pat nustatyti bendrą sistemingą teisės aktų kodifikavimą, kartu didinant jų suprantamumą ir prieinamumą²²⁴. Be to, Teisingumo ministerija parengė, o Vyriausybė 2024 m. gegužės 3 d. priėmė ministrų, vyriausybinių institucijų ir kitų Vyriausybei pavaldžių ir atskaitingų viešojo

²¹⁴ Informacija gauta vizito į Lietuvą metu iš LRT.

²¹⁵ Informacija gauta vizito į Lietuvą metu iš Žurnalistų etikos inspektoriaus tarnybos.

²¹⁶ Žr. 2023 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaitą. Šalies skyrius: teisinės valstybės principo padėtis Lietuvoje, p. 20.

²¹⁷ Iš Lietuvos gauti atsakymai rengiant 2024 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaitą, p. 45–46.

²¹⁸ Teisingumo ministerijos parengtas Lietuvos Respublikos piliečių įstatymų leidybos iniciatyvos konstitucinis įstatymas; turėtų įsigaliooti 2024 m. rugsėjo 1 d.

²¹⁹ Teisingumo ministerijos parengtas Lietuvos Respublikos peticijų konstitucinis įstatymas; įsigaliojo 2023 m. liepos 1 d.

²²⁰ Teisingumo ministerija, „Teisėkūros metodinės rekomendacijos“.

²²¹ Teisingumo ministerija, „Rekomendacijos dėl kodifikavimo“.

²²² 2023 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaita. Šalies skyrius: teisinės valstybės principo taikymo padėtis Lietuvoje, p. 20.

²²³ Lietuvoje 27 proc. apklaustų įmonių mano, kad dažni teisės aktų pakeitimai arba susirūpinimas dėl teisėkūros proceso kokybės lemia nepakankamą pasitikėjimą investicijų apsauga. 2024 m. ES teisingumo rezultatų suvestinė, 56 diagrama.

²²⁴ Iš Lietuvos gauti atsakymai rengiant 2024 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaitą, p. 50–51.

administravimo subjektų vykdomo norminių teisės aktų rengimo koordinavimo taisyklės, kurių tikslas – užtikrinti vienodas teisėkūros ir viešų konsultacijų taisyklės²²⁵.

Teisėjų taryba rengia pasiūlymą iš dalies pakeisti Konstituciją, kad jai būtų suteikta teisė pateikti konstitucinį skundą dėl teisės aktų, turinčių įtakos teisminėms institucijoms. Į 2022 m. Teisėjų tarybos priimtą dokumentą „Lietuvos teismų vystymosi vizija 2023–2033 m.“²²⁶ įtrauktas pasiūlymas nustatyti Teismų tarybos teisę kreiptis į Lietuvos Respublikos Konstitucinį Teismą iš dalies pakeičiant Konstitucijos 106 straipsnį²²⁷. Tokiu pakeitimu Teisėjų tarybai būtų suteikta teisė kreiptis į Konstitucinį Teismą tais atvejais, kai manoma, kad kyla grėsmė teismų nepriklausomumui²²⁸. Parengtas koncepcijos dokumento dėl Teisėjų tarybos teisės į konstitucinį apeliacinį skundą projektas²²⁹, kuris bus pateiktas tvirtinti Teisėjų tarybos posėdžiui, po kurio Nacionalinė teismų administracija parengs siūlomą konstitucinį pakeitimą²³⁰. Teisėjų taryba planuoja, kad pakeitimas bus priimtas iki 2028 m.²³¹.

Konstitucinis Teismas buvo paragintas paaiškinti valdžių padalijimo principą. 2023 m. balandžio 26 d. nutarime²³² Konstitucinis Teismas išaiškino įstatymų leidžiamosios ir vykdomosios valdžios atskyrimą. Tai buvo susiję su galimybe poįstatyminiu aktu reglamentuoti atvejus, kurie pagal Konstituciją turi būti reglamentuojami įstatymais²³³. Šioje byloje buvo nuspręsta, kad Seimas nepaisė iš konstitucinio teisinės valstybės principo kylančio draudimo pavesti Vyriausybei įgyvendinti Konstitucijoje Seimui suteiktą kompetenciją. Nutarimą Seimas greitai įgyvendino, persvarstęs ir iš dalies pakeitęs ginčijamą teisinį reglamentavimą²³⁴.

2024 m. sausio 1 d. Lietuvoje buvo neįgyvendinti 22 svarbiausi Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimai, t. y. trimis sprendimais daugiau nei ankstesniais metais²³⁵. Tuo metu Lietuvoje per pastaruosius 10 metų neįgyvendintų svarbiausių teismo sprendimų rodiklis siekė 34 proc. (2023 m. – 31 proc.), o vidutinė laukimo, kol sprendimai bus įgyvendinti, trukmė buvo beveik treji metai ir aštuoni mėnesiai (2023 m. – treji metai ir keturi

²²⁵ Iš Lietuvos gauti atsakymai rengiant 2024 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaitą, p. 50–51.

²²⁶ Skelbiama adresu <https://www.teismai.lt/data/public/uploads/2023/02/eng-taisyta-1.pdf>.

²²⁷ Kuriame įtvirtinta Respublikos Prezidento, Seimo, Vyriausybės ir asmenų teisė į konstitucinį apeliacinį skundą.

²²⁸ Iš Lietuvos gauti atsakymai rengiant 2024 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaitą, p. 13; Iš Europos teismų tarybų tinklo (ENCJ) gauti atsakymai rengiant 2024 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaitą, p. 11–12.

²²⁹ Iš Europos teismų tarybų tinklo (ENCJ) gauti atsakymai rengiant 2024 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaitą, p. 11–12.

²³⁰ Informacija gauta vizito į Lietuvą metu iš Teisėjų tarybos ir Nacionalinės teismų administracijos.

²³¹ Iš Lietuvos gauti atsakymai rengiant 2024 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaitą, p. 13; Iš Europos teismų tarybų tinklo (ENCJ) gauti atsakymai rengiant 2024 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaitą, p. 11–12.

²³² Konstitucinis Teismas, 2023 m. balandžio 26 d. nutarimas Nr. KT40-N4/2023, byla Nr. 7/2022.

²³³ Iš Lietuvos gauti atsakymai rengiant 2024 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaitą, p. 50.

²³⁴ 2023 m. rugsėjo 26 d. Švietimo įstatymo Nr. I-1489 28, 37, 42, 43, 44, 66 ir 67 straipsnių pakeitimas.

²³⁵ Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimo įgyvendinimui būtinų vykdymo priemonių priėmimą prižiūri Europos Tarybos Ministrų Komitetas. Pagal Komiteto praktiką bylos prieš valstybę, kuriose reikia panašių vykdymo priemonių, ypač bendrųjų priemonių, grupuojamos ir nagrinėjamos kartu. Pirmoji grupės byla laikoma svarbiausia byla bendrųjų priemonių priežiūros požiūriu, o pakartotinės bylos grupėje gali būti baigiamos, kai įvertinama, kad buvo imtasi visų galimų individualių priemonių, reikalingų pareiškėjo patirtai žalai atlyginti.

mėnesiai)²³⁶. Seniausias 16 metų neįgyvendintas svarbiausias sprendimas susijęs su teisės aktų, kuriais reglamentuojamos su lyties pakeitimu susijusios sąlygos ir procedūros, nebuvimu²³⁷. Kalbant apie mokėjimo terminų laikymąsi, 2023 m. gruodžio 31 d. nebuvo nė vieno atvejo, kai mokėjimai dar turėjo būti patvirtinti (2022 m. kompensacijos taip pat išmokėtos iki nustatyto termino)²³⁸. 2024 m. liepos 1 d. svarbiausių neįgyvendintų sprendimų skaičius išliko nepakitęs – 22²³⁹. Po to, kai Europos Žmogaus Teisių Teismas priėmė sprendimą *Macatė prieš Lietuvą*²⁴⁰, Teisingumo ministerija parengė įstatymo projektą, kuriuo siekiama vykdyti sprendimą²⁴¹, tačiau 2023 m. lapkričio mėn. Seimas jį atmetė. Po to Vyriausybė pateikė prašymą Konstituciniam Teismui²⁴², kuris buvo priimtas 2024 m. vasario 22 d.²⁴³.

Padaryta didelė pažanga užtikrinant tinkamus žmoniškuosius ir finansinius išteklius Seimo kontrolieriams. 2023 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaitoje Lietuvai buvo rekomenduota, „atsižvelgiant į Europos standartus kontrolierių įstaigų veiklos srityje ir JT Paryžiaus principus, suteikti deramus žmoniškuosius ir finansinius išteklius, reikalingus Seimo kontrolierių įstaigos veiklai“²⁴⁴. 2023 m., atsižvelgiant į diskusijas dėl 2024 m. valstybės biudžeto, dar 64 000 EUR buvo skirta dviem laisvoms Žmogaus teisių biuro

²³⁶ Visus rodiklius apskaičiuoja Europos įgyvendinimo tinklas ir jie grindžiami bylų, kurios laikomos nebaigtomis nagrinėti iki nustatyto atitinkamų metų galutinio termino (2024 m. sausio 1 d.), skaičiumi. Žr. iš Europos įgyvendinimo tinklo gautus atsakymus rengiant 2024 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaitą, p. 5–6.

²³⁷ 2007 m. rugsėjo 11 d. Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimas *L. prieš Lietuvą*, 27527/03, neįgyvendintas nuo 2008 m.

²³⁸ 2022 m. vienu konkrečiu atveju papildomi kompensacijos mokėjimo pataisymai buvo atlikti po nustatyto termino. Europos Taryba (2024), *Supervision of the execution of judgments decisions of the European Court of Human Rights – 17th Annual Report of the Committee of Ministers – 2023*, p. 137.

²³⁹ Europos Tarybos internetinės duomenų bazės (HUDOC) duomenys.

²⁴⁰ 2023 m. sausio 23 d. Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimas *Macatė prieš Lietuvą*, byla Nr. 61435/19. Teismas nustatė, kad pagal Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymo 4 straipsnį pareiškėjos knygai vaikams, kurioje pateikiami pasakojimai apie tos pačios lyties asmenų santuoką, nustatytos valstybės priemonės (laikinas knygos platinimo sustabdymas ir tolesnis žymėjimas išpėjama etikete, kurioje nurodoma, kad jos turinys gali būti žalingas vaikams iki 14 m. amžiaus) pažeidžia EŽTK 10 straipsnį.

²⁴¹ Atnaujintas veiksmų planas (2023 11 09). Lietuvos pranešimas dėl bylos *Macatė prieš Lietuvą* (ieškinys Nr. 61435/19).

²⁴² Vyriausybė klausia, ar Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymo 4 straipsnio 2 dalies 16 punktas atitinka Konstitucijos 25 straipsnio (saviraiškos laisvė) 1 ir 2 dalis, 29 straipsnį (lygybės principas), 38 straipsnio (šeimos apsauga) 1 ir 2 dalis, 138 straipsnio (Lietuvos Respublikos Seimo ratifikuotos tarptautinės sutartys yra sudedamoji Lietuvos Respublikos teisinės sistemos dalis) 3 dalį bei konstitucinį teisinės valstybės principą.

²⁴³ Informacija gauta vizito į Lietuvą metu iš Konstitucinio Teismo. Nepaisant to, net jei Nepilnamečių apsaugos įstatymo pakeitimai nebūtų priimti, Vyriausybė mano, kad, remiantis dabartine praktika, ginčijamos nuostatos, kuri vis dar galioja, negalima taikyti pažeidžiant EŽTK 10 straipsnį (informacija gauta vizito į Lietuvą metu iš Lietuvos Vyriausybės). Taip pat žr. Atnaujintą veiksmų planą (2023 11 09) – Lietuvos pranešimą dėl bylos *Macatė prieš Lietuvą* (ieškinys Nr. 61435/19).

²⁴⁴ 2023 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaita. Šalies skyrius: teisinės valstybės principo taikymo padėtis Lietuvoje, p. 2. 2022 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaitoje Lietuvai buvo rekomenduota, „atsižvelgiant į Europos standartus kontrolierių įstaigų veiklos srityje ir JT Paryžiaus principus, suteikti deramus žmoniškuosius ir finansinius išteklius, reikalingus Seimo kontrolierių įstaigos veiklai“ (2022 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaita. Šalies skyrius: teisinės valstybės principo taikymo padėtis Lietuvoje, p. 2). 2023 m. Komisija padarė išvadą, kad įgyvendinant 2022 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaitoje pateiktą rekomendaciją „nepadaryta jokios pažangos“.

pareigybėms²⁴⁵ 2024 m. finansuoti. Be to, vykdant valstybės tarnybos reformą²⁴⁶ buvo padidintas Seimo kontrolierių darbo užmokestis²⁴⁷. JT pasaulinis nacionalinių žmogaus teisių institucijų aljansas (GANHRI)²⁴⁸ Seimo kontrolierių įstaigą yra akreditavęs A lygiu, ir įstaiga praneša, kad skiriamų išteklių padidinimas padės užtikrinti pakartotinį akreditavimą²⁴⁹. Nors tai laikoma teigiamu pokyčiu, įstaiga ir toliau kelia susirūpinimą dėl išteklių pakankamumo vykdyti jos plačius įgaliojimus²⁵⁰, visų pirma atsižvelgiant į galimą naujų užduočių, dėl kurių šiuo metu diskutuojama, priskyrimą. Be to, įstaiga pranešė, kad reforma, kuria buvo panaikintos kai kurios jo prerogatyvos įdarbinimo procese, gali turėti įtakos naujai įdarbintų darbuotojų gebėjimui vykdyti funkcijas, kurioms reikalinga teisinė analizė²⁵¹. Apskritai įgyvendinant rekomendaciją ankstesniais metais padaryta didelė pažanga.

Suinteresuotieji subjektai pranešė apie susirūpinimą keliančius klausimus dėl veiksmingo pilietinės visuomenės dalyvavimo sprendimų priėmimo procesuose. Pilietinės visuomenės erdvė ir toliau laikoma atvira²⁵². Pilietinės visuomenės organizacijos toliau aktyviai dalyvauja priimant ir įgyvendinant sprendimus, susijusius su parama pabėgėliams iš Ukrainos, ir krizių valdymo srityje, kaip nurodyta ir 2023 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaitoje²⁵³, ir šiose srityse kuriamos darbo grupės²⁵⁴. Nors Nacionalinė NVO taryba ir toliau veikia vadovaujant Ministro pirmininko biurui, be savivaldybių NVO tarybų²⁵⁵, suinteresuotieji subjektai taip pat pranešė apie kai kuriuos sunkumus, susijusius su jų dalyvavimu priimant sprendimus²⁵⁶, ir išreiškė susirūpinimą, kad visuomenės dalyvavimas iš esmės laikomas formaliu²⁵⁷. Pasak pilietinės visuomenės

²⁴⁵ Lietuvos Respublikos 2024 m. valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymas. Taip pat žr. iš Europos nacionalinių žmogaus teisių institucijų tinklo (ENNHRI) gautus atsakymus rengiant 2024 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaitą, p. 346–347.

²⁴⁶ 2023 m. gegužės 25 d. priimtas Valstybės politikų ir valstybės pareigūnų darbo užmokesčio įstatymo Nr. VIII-1904 pakeitimo įstatymas (TAR, 2023 m. gegužės 25 d., Nr. 11591).

²⁴⁷ Informacija gauta vizito į Lietuvą metu iš Seimo kontrolierių įstaigos. Iš Lietuvos gauti atsakymai rengiant 2024 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaitą, p. 61. Taip pat žr. iš Europos nacionalinių žmogaus teisių institucijų tinklo (ENNHRI) gautus atsakymus rengiant 2024 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaitą, p. 346.

²⁴⁸ Pasaulinis nacionalinių žmogaus teisių institucijų aljansas (GANHRI), Akreditavimo pakomitetas (SCA) (2017), 2017 m. kovo mėn. akreditacijos ataskaita.

²⁴⁹ Informacija gauta vizito į Lietuvą metu iš Seimo kontrolierių įstaigos. Lietuvos nacionalinės žmogaus teisių institucijos periodinį akreditavimą Akreditavimo pakomitetas svarstė 2024 m. kovo–gegužės mėn. (taip pat žr. iš Europos nacionalinių žmogaus teisių institucijų tinklo (ENNHRI) gautus atsakymus rengiant 2024 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaitą, p. 50).

²⁵⁰ Tai apima asmenų skundų dėl valstybės ir savivaldybių institucijų pareigūnų veiklos (neveikimo) tyrimą, nacionalinės kankinimų prevencijos ir nacionalinės žmogaus teisių institucijos funkcijas. Įstaigos Žmogaus teisių biure dirba penki darbuotojai, kurie vis dėlto dirba ne tik konkrečiose kompetencijos srityse (Iš Lietuvos gauti atsakymai rengiant 2024 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaitą, p. 62).

²⁵¹ Pagal naujas taikomas taisykles Kontrolierių įstaiga nebeturi prerogatyvos nustatyti akademinį reikalavimų laisvoms darbo vietoms užimti. Informacija gauta vizito į Lietuvą metu iš Seimo kontrolierių įstaigos.

²⁵² Organizacijos CIVICUS reitingas; reitingai nustatomi pagal penkių kategorijų skalę: atvira, susiaurinta, apsunkinta, suvaržyta ir uždara erdvė.

²⁵³ 2023 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaita. Šalies skyrius: teisinės valstybės principo taikymo padėtis Lietuvoje, p. 23.

²⁵⁴ Informacija gauta vizito į Lietuvą metu iš NVO koalicijos.

²⁵⁵ Iš Lietuvos gauti atsakymai rengiant 2024 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaitą, p. 60.

²⁵⁶ Informacija gauta vizito į Lietuvą metu iš NVO koalicijos.

²⁵⁷ Informacija gauta vizito į Lietuvą metu iš Žmogaus teisių stebėjimo instituto.

organizacijų²⁵⁸, lobistų registras SKAIDRIS tebėra labai svarbus siekiant visapusiškai dalyvauti sprendimų priėmimo procese²⁵⁹. Taip pat buvo išreikštas susirūpinimas dėl to, kad NVO teisė susipažinti su informacija yra apibrėžta siaurai, todėl reikia tiesioginio intereso, o tai riboja jų galimybes prasmingai dalyvauti sprendimų priėmimo procese ir atlikti savo, kaip sergėtojų, vaidmenį²⁶⁰, taip darant poveikį jų darbui konkrečiose srityse²⁶¹. Nacionalinio NVO fondo lėšomis toliau finansuojamos programos, kuriomis remiamas gebėjimų stiprinimas²⁶², nors suinteresuotieji subjektai ir toliau kelia susirūpinimą dėl ribotų galimybių gauti lėšų, kurios nekito kelerius metus²⁶³.

²⁵⁸ Lietuvos Respublikos Seimas, Atvira diskusija Lietuvos Respublikos Seime, oficialus įrašas, Atviras Seimas – „Diskusija „Politikos skaidrumas: kaip užtikrinti atvirą sprendimų priėmimą?“, 2023 m. lapkričio 21 d.

²⁵⁹ Tik 11 proc. gyventojų, 10 proc. įmonių vadovų ir 20 proc. valstybės tarnautojų mano, kad sprendimų priėmimas Lietuvoje yra atviras procesas. Valstybės tarnautojai ir įmonių vadovai mano, kad farmacijos, sveikatos priežiūros ir energetikos sektoriai yra įtakingiausi. Dažniausiai minimos įtakos formos išlieka tokios pačios kaip 2021 m.: neoficialūs susitikimai ir pasiūlymai, pažįstamų naudojimas, parama politinėms kampanijoms ar partijoms ir pažadas suteikti finansinį atlygį už palankų sprendimą. Specialiųjų tyrimų tarnyba, 2022–2023 m. Lietuvos korupcijos žemėlapis.

²⁶⁰ Informacija gauta vizito į Lietuvą metu iš NVO koalicijos ir Žmogaus teisių stebėjimo instituto. Taip pat žr. iš Europos pilietinių laisvių sąjungos gautus atsakymus rengiant 2024 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaitą, p. 15–16.

²⁶¹ Iš Žmogaus teisių stebėjimo instituto gauti atsakymai rengiant 2024 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaitą, p. 22.

²⁶² Iš Lietuvos gauti atsakymai rengiant 2024 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaitą, p. 66.

²⁶³ Informacija gauta vizito į Lietuvą metu iš NVO koalicijos.

I priedas. Abėcėlinis šaltinių sąrašas*

* *Atsakymų, gautų per konsultacijas rengiant 2024 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaitą, sąrašas pateikiamas https://commission.europa.eu/publications/2024-rule-law-report-targeted-stakeholder-consultation_en.*

Balticada Investigations Studies (2023), *Disputes over Access – A Study on Journalists’ Practices and Freedom of Information Policies in the Baltics*, [https://disputesoveraccess.eu/wp-content/uploads/2024/02/Disputes over Access 2023.pdf](https://disputesoveraccess.eu/wp-content/uploads/2024/02/Disputes_over_Access_2023.pdf).

„Baltics News“ (2023), *VTEK: Norkūnas did not avoid a conflict of interest regarding decisions in “Ignitis Group”*, [VTEK: Norkūnas did not avoid a conflict of interest regarding decisions in "Ignitis Group" – Baltics News](#).

Centre for Media Pluralism and Media Freedom (2024), European University Institute, *Media Pluralism Monitor 2024, Country report for Lithuania*.

Vyriausiosios tarnybinės etikos komisijos (VTEK) interneto svetainė: [Apie VTEK – Vyriausioji tarnybinės etikos komisija \(vtek.lt\)](#).

CIVICUS, „Pilielinės erdvės stebėjimo stebėsena. Lietuva“, <https://monitor.civicus.org/country/lithuania/>.

VTEK (2021), 2021 m. metinė veiklos ataskaita.

VTEK (2023), 2023 m. metinė veiklos ataskaita.

Konstitucinis Teismas, 2023 m. balandžio 26 d. nutarimas Nr. KT40-N4/2023, byla Nr. 7/2022.

Council of Bars and Law Societies of Europe (2024), *Contribution from the Council of Bars and Law Societies of Europe (CCBE) for the 2024 Rule of Law Report*.

Council of Europe: Committee of Ministers (2000), *Recommendation No. R(2000)21 of the Committee of Ministers of the Council of Europe on the freedom of exercise of the profession of lawyer*.

Council of Europe: Committee of Ministers (2010), *Recommendation CM/Rec(2010)12 of the Committee of Ministers to member states on judges: independence, efficiency and responsibilities*.

Council of Europe: Committee of Ministers (2023), *Supervision of the execution of judgments decisions of the European Court of Human Rights – 17th Annual Report of the Committee of Ministers – 2023*, p. 137.

Council of Europe: Consultative Council of European Prosecutors (2023), *Opinion of the CCPE Bureau following a letter of the Prosecutor General of Lithuania concerning legislative developments resulting in a disproportionately large gap in the remuneration of prosecutors and judges*.

Council of Europe: Venice Commission (2010), *Report on European standards as regards the Independence of the Judicial System, Part II: The Prosecution Service (CDL-AD(2010)040)*.

Europos Tarybos platforma žurnalistikos apsaugai ir žurnalistų saugumui skatinti. Lietuva, <https://fom.coe.int/en/pays/detail/11709544>.

Europos Sąjungos Taryba (2023), 2023 m. spalio 27 d. Tarybos įgyvendinimo sprendimo, kuriuo iš dalies keičiamas 2021 m. liepos 20 d. Įgyvendinimo sprendimas dėl Lietuvos ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo plano įvertinimo patvirtinimo, priedas.

Europos Sąjungos Teisingumo Teismas, 2018 m. vasario 27 d. sprendimas *Associação Sindical dos Juizes Portugueses*, C-64/16, ECLI:EU:C:2018:117.

Europos Sąjungos Teisingumo Teismas, 2021 m. balandžio 20 d. sprendimas *Repubblica / Il-Prim Ministru*, C-896/19, ECLI:EU:C:2021:311, 57 punktas.

Delfi (2024), „Į aistras dėl be finansavimo likusios kultūrinės žiniasklaidos sureagavo Medijų rėmimo fondas: ieškoti kaltų būtų neproduktyvu ir kvaila“, <https://www.delfi.lt/m360/naujausi-straipsniai/i-aistras-del-be-finansavimo-likusios-kulturines-ziniasklaidos-sureagavo-mediju-remimo-fondas-ieskoti-kaltu-butu-neproduktyvu-ir-kvaila-95698073>.

Diena (2024), „Prezidentūra: išteisinimų skaičius STT tiriamose bylose yra sunkiai paaiškinamas“, [Prezidentūra: išteisinimų skaičius STT tiriamose bylose yra sunkiai paaiškinamas | Diena.lt](#).

EPPO (2024), Annual Report 2023.

European Association of judges (2024), ‘European association of judges statement on the purported prosecution of Lithuanian judges by Russian authorities’.

Europos žiniasklaidos ir spaudos laisvės centras, *Mapping Media Freedom, Lithuania country profile*, <https://www.mappingmediafreedom.org/>.

Europos Komisija (2019), Greitoji „Eurobarometro“ apklausa Nr. 482.

Europos Komisija (2022), 2022 m. ES teisingumo rezultatų suvestinė.

Europos Komisija (2022), 2022 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaita. Šalies skyrius: teisinės valstybės principo taikymo padėtis Lietuvoje.

Europos Komisija (2023), 2022 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaita. Šalies skyrius: teisinės valstybės principo taikymo padėtis Lietuvoje.

Europos Komisija (2023), Specialioji „Eurobarometro“ apklausa dėl korupcijos.

Europos Komisija (2023), Greitoji „Eurobarometro“ apklausa Nr. 507 „Verslo požiūris į korupciją ES“.

Europos Komisija (2024), ES teisingumo rezultatų suvestinė.

Europos Komisija (2024 m.), Komisijos pirmininko pavaduotojos V. Jourovos 2024 m. sausio 25 d. raštas Teismų tarybai.

2007 m. rugsėjo 11 d. Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimas *L. prieš Lietuvą*, 27527/03.

2023 m. sausio 23 d. Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimas *Macatè prieš Lietuvą*, byla Nr. 61435/19.

Europos įgyvendinimo tinklas (2024), iš Europos įgyvendinimo tinklo gauti atsakymai rengiant 2024 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaitą.

Europos teismų tarybų tinklas (2024), iš Europos teismų tarybų tinklo gauti atsakymai rengiant 2024 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaitą.

Europos Parlamentas (2019), 2019 m. lapkričio 28 d. rezoliucija dėl naujausių Rusijos Federacijos veiksmų, nukreiptų prieš Lietuvos teisėjus, prokurorus ir tyrėjus, dalyvavusius tiriant tragiškus 1991 m. sausio 13 d. įvykius Vilniuje (2019/2938(RSP)).

Europos Parlamentas (2023), 2023 m. greitoji „Eurobarometro“ apklausa dėl naujienų ir žiniasklaidos priemonių.

Pasaulinis nacionalinių žmogaus teisių institucijų aljansas (GANHRI), Akreditavimo pakomitetis (SCA) (2017), 2017 m. kovo mėn. akreditacijos ataskaita.

Žmogaus teisių stebėjimo institutas (2024), iš Žmogaus teisių stebėjimo instituto gauti atsakymai rengiant 2024 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaitą.

Skaidrumo akademija, Specialiųjų tyrimų tarnyba, oficiali interneto svetainė, <https://skaidrumoakademija.lt/apie/>.

Teismų taryba(2023), 2023 m. rugpjūčio 29 d. Teisėjų tarybos raštas Europos Komisijai.

Politinių partijų ir politinių kampanijų finansavimo bei finansavimo kontrolės įstatymas, Nr. IX-2428, 2004 m., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.CF812DA6E814/asr>.

Pranešėjų apsaugos įstatymas Nr. XIII-804, 2017 m. lapkričio 28 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/267de1c2a9b911eb98ccba226c8a14d7?jfwid=-mimidcquki>.

Viešųjų ir privačių interesų derinimo įstatymas Nr. VIII-371, <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.41669/asr>.

2021 m. birželio 29 d. Korupcijos prevencijos įstatymo Nr. IX-904 pakeitimo įstatymas Nr. XIV-471.

Europos pilietinių laisvių sąjunga (2024), iš Europos pilietinių laisvių sąjungos gauti atsakymai rengiant 2024 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaitą.

Lietuvos Respublikos Vyriausybė (2022), 2022 m. birželio 28 d. nutarimas Nr. XIV-1178.

Lietuvos Respublikos Vyriausybė (2023), Atnaujintas veikslių planas (2023 11 09). Lietuvos pranešimas dėl bylos *Macatė prieš Lietuvą* (ieškinys Nr. 61435/19).

Lietuvos Respublikos Vyriausybė (2024), iš Lietuvos gauti atsakymai rengiant 2024 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaitą.

2022–2023 m. Lietuvos korupcijos žemėlapis, Specialiųjų tyrimų tarnyba, https://www.stt.lt/data/public/uploads/2023/06/d2_tyrimo_pristatymas_lietuvos_korupcijos_zemelapis_2022_2023.pdf.

Lrytas (2024), „Teisėjų tarybos vadovė S. Rudėnaitė apie teisėjų skyrimo tvarką: prezidentas negali įkišti ranką į maišą ir ištraukti 90-ą kandidatą“, [Teisėjų tarybos vadovė S. Rudėnaitė apie teisėjų skyrimo tvarką: prezidentas negali įkišti ranką į maišą ir ištraukti 90-ą kandidatą \(lrytas.lt\)](https://www.lrytas.lt/teiseju-tarybos-vadove-s-rudenaite-apie-teiseju-skyrimo-tvarka-prezidentas-negali-ikišti-ranką-į-maišą-ir-ištraukti-90-ą-kandidatą).

LRT (2018), „VRK spręs, ar „Naisių vasaroje“ buvo politinės reklamos“, <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/219586/vrk-spres-ar-naisiu-vasaroje-buvo-politines-reklamos>.

LRT (2023), „Politinės korupcijos byloje nuteista „MG Grupė“ sumokėjo 1,1 mln. eurų baudą“, [Politinės korupcijos byloje nuteista „MG Grupė“ sumokėjo 1,1 mln. eurų baudą – LRT](https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/2295386/vyriausybe-uz-teise-zurnalistams-nemokamai-gauti-politiniu-organizaciju-nariu-duomenis).

LRT (2023), *Former liberal leader and business tycoon given prison sentences in Lithuania's MG Baltic corruption case*, [Former liberal leader and business tycoon given prison sentences in Lithuania's MG Baltic corruption case – LRT](https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/2295386/vyriausybe-uz-teise-zurnalistams-nemokamai-gauti-politiniu-organizaciju-nariu-duomenis).

LRT (2023), *Officers to start questioning suspects following politicians' expenses scandal*, [Officers to start questioning suspects following politicians' expenses scandal - LRT](https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/2295386/vyriausybe-uz-teise-zurnalistams-nemokamai-gauti-politiniu-organizaciju-nariu-duomenis).

LRT (2024), „Vyriausybė – už teisę žurnalistams nemokamai gauti politinių organizacijų narių duomenis“, <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/2295386/vyriausybe-uz-teise-zurnalistams-nemokamai-gauti-politiniu-organizaciju-nariu-duomenis>.

LRTK (2023), 2022 m. metinė ataskaita, <https://www.rtk.lt/uploads/documents/files/Annual%20reports/Annual%20Report%202022.pdf>.

Medijų rėmimo fondas (2024 m.), Skelbiamas kultūros periodinės spaudos ir regioninės žiniasklaidos veiklos finansavimas, <https://medijufondas.lrv.lt/lt/naujienos/skelbiamas-kulturos-periodines-spaudos-ir-regionines-ziniasklaidos-veiklos-finansavimas/>.

EBPO (2023), 3 etapo Lietuvos vertinimas.

Teisingumo ministras (2023), 2023 m. spalio 16 d. Teisingumo ministro įsakymas Nr. 1R-327.

Užsienio reikalų ministerija (2020), „Lietuvos nuolatinis atstovas paprašė JT specialiojo pranešėjo reaguoti į Rusijos neteisėtus veiksmus prieš Sausio 13-osios bylos teisėjus“, 2020 m. gruodžio 21 d.

Teisingumo ministerija, „Teisėkūros metodinės rekomendacijos“, <https://tm.lrv.lt/uploads/tm/documents/files/dokumentai/Teis%C4%97k%C5%ABra/Teis%C4%97k%C5%ABros%20metodin%C4%97s%20rekomendacijos%202023%2009.pdf>.

Teisingumo ministerija, „Rekomendacijos dėl kodifikavimo“, <https://tm.lrv.lt/uploads/tm/documents/files/dokumentai/Teis%C4%97k%C5%ABra/Rekomendacijos%20d%C4%97l%20galiojan%C4%8Di%C5%B3%20normini%C5%B3%20teis%C4%97s%20akt%C5%B3%20kodifikavimo%20ir%20po%C4%AFstatymini%C5%B3%20teis%C4%97s%20akt%C5%B3%20konsolidavimo%202023%2009.pdf>.

Seimas (2023), Atvira diskusija Seime, oficialus įrašas, Atviras Seimas, 2023 m. lapkričio 21 d., <https://www.youtube.com/watch?v=zMY8hVF81Y>.

Lietuvos Respublikos Prezidentas (2023), „Prezidento veto: Vyriausioji tarnybinės etikos komisija turi ginti konstitucinį valdžios įstaigų tarnavimo žmonėms principą“, <https://www.lrp.lt/lt/prezidento-veto-vyriausioji-tarnybinės-etikos-komisija-turi-ginti-konstitucini-valdžios-istaigu-tarnavimo-zmonems-principa/40764>.

Lietuvos Respublikos Prezidentas (2024 m.), Prezidentas susitiko su Specialiųjų tyrimų tarnybos direktoriumi, <https://lrp.lt/lt/prezidentas-susitiko-su-specialiuju-tyrimu-tarnybos-direktoriumi/42342>.

„Žurnalistai be sienų“ (2023), *2023 World Press Freedom Index*.

SKAIDRIS – lobistinės veiklos skaidrumo platforma, Vyriausioji tarnybinės etikos komisija, oficiali interneto svetainė, <https://skaidris.vtek.lt/public/>.

Specialiųjų tyrimų tarnyba (2021), „Stiprinamas Baltijos šalių bendradarbiavimas, kovojant su korupcija ir sukčiavimu“, <https://www.stt.lt/naujienos/7464/stiprinamas-baltijos-saliu-bendradarbiavimas-kovojant-su-korupcija-ir-sukciavimu:3054>.

Specialiųjų tyrimų tarnyba (2021), „Tarpdisciplininis požiūris ir regioninis bendradarbiavimas kovojant su korupcija ir sukčiavimu, kenkiančiais Europos Sąjungos (ES) finansiniams interesams“ pagal programą „Hercule III“, https://stt.lt/data/public/uploads/2023/05/olaf_workshop-8.pdf.

Specialiųjų tyrimų tarnyba (2023), Korupcijai atsparios aplinkos kūrimo gairės verslui, <https://stt.lt/data/public/uploads/2023/04/gaires-verslui.pdf>.

Specialiųjų tyrimų tarnyba (2023), 2023 m. veiklos ataskaita.

Specialiųjų tyrimų tarnyba (2023), „Tęsimas STT renginių ciklas: korupcijai atsparios aplinkos kūrimas savivaldoje“, <https://www.stt.lt/naujienos/7464/tesiamas-stt-renginiu-ciklas-korupcijai-atsparios-aplinkos-kurimas-savivaldoje:3656>.

Specialiųjų tyrimų tarnyba (2024), 2023 m. veiklos ataskaita.

Specialiųjų tyrimų tarnyba (2024), „2023 m. STT gavo 30 proc. daugiau asmenų pranešimų apie galimą korupciją“, [2023 m. STT gavo 30 proc. daugiau asmenų pranešimų apie galimą korupciją | STT](https://stt.lt/data/public/uploads/2023/04/gaires-verslui.pdf).

Specialiųjų tyrimų tarnyba (2024), „Nauji įtarimai dar keturiems savivaldybių tarybų nariams dėl neteisėtai pasisavintų savivaldybės lėšų“, [Nauji įtarimai dar keturiems savivaldybių tarybų nariams dėl neteisėtai pasisavintų savivaldybės lėšų | STT](https://stt.lt/data/public/uploads/2023/04/gaires-verslui.pdf).

„Transparency International“ Lietuvos skyrius (2020), „Sutarkime, ką socialiniuose tinkluose laikome politine reklama“, <https://www.transparency.lt/sutarkime-ka-socialiniuose-tinkluose-laikome-politine-reklama/>.

„Transparency International“ (2023), *‘Shining a light on lobbying in Lithuania data, risks, and regulations’*, [IW3 Country-Report TI-Lithuania final.pdf \(transparency.lt\)](https://www.transparency.lt/sutarkime-ka-socialiniuose-tinkluose-laikome-politine-reklama/).

„Transparency International“ (2023), „Pranešėjų apsaugai skiriamas nepakankamas dėmesys“, [Pranešėjų apsaugai skiriamas nepakankamas dėmesys – „Transparency International“ Lietuvos skyrius](https://www.transparency.lt/sutarkime-ka-socialiniuose-tinkluose-laikome-politine-reklama/).

„Transparency International“ (2023), „Lobistai apie įtakos darymą praneša dažniau nei politikai ir valstybės tarnautojai“, [Lobistai apie įtakos darymą praneša dažniau nei politikai ir valstybės tarnautojai - „Transparency International“ Lietuvos skyrius](https://www.transparency.lt/sutarkime-ka-socialiniuose-tinkluose-laikome-politine-reklama/).

Transparency International (2024), 2023 m. korupcijos suvokimo indeksas.

II priedas. Vizitas į Lietuvą

2024 m. sausio ir vasario mėn. Komisijos tarnybos surengė virtualius susitikimus su:

- Lietuvos advokatūra
- Vyriausiąja tarnybinės etikos komisija (VTEK)
- Lietuvos pramonininkų konfederacija
- Konstituciniu Teismu
- Organizacija „Freedom House“
- Žmogaus teisių stebėjimo institutu
- Teisėjų taryba
- Lietuvos žurnalistų sąjunga
- Lietuvos nacionaliniu radiju ir televizija
- Žiniasklaidos reguliavimo institucija – Lietuvos radijo ir televizijos komisija
- Kultūros ministerija
- Užsienio reikalų ministerija
- Teisingumo ministerija
- Nacionaline teismų administracija
- Nacionaline NVO koalicija
- Žurnalistų etikos inspektoriaus tarnyba
- Generaline prokuratūra
- Seimo kontrolierių įstaiga
- Visuomenės informavimo etikos asociacija
- Viešųjų pirkimų tarnyba
- Specialiųjų tyrimų tarnyba
- Aukščiausiuoju Teismu
- „Transparency International“ Lietuvos skyriumi

* Komisija taip pat surengė kelis horizontalius susitikimus su šiomis organizacijomis:

- „Transparency International“ Europos Sąjungos skyriumi
- Europos demokratijos ir technologijų centru
- Europos savanoriškos veiklos centru
- Europos pilietinių laisvių sąjunga
- Organizacija „Civil Rights Defenders“
- Europos pilietinės visuomenės tinklu
- Tinklu „Culture Action Europe“
- Organizacija „Democracy Reporting International“
- Europos ne pelno teisės centru
- Europos piliečių forumu
- Europos žurnalistų federacija
- Europos demokratijos partneryste
- Europos jaunimo forumu
- „Free Press Unlimited“
- Tarptautine žmogaus teisių federacija
- Tarptautine planinės tėvystės federacija

- Tarptautiniu spaudos institutu
- Airijos pilietinių laisvių taryba
- Jaunųjų Europos federalistų organizacija „JEF Europe“
- Atviros visuomenės fondais
- Europos filantropijos asociacija
- Tarptautinio bendradarbiavimo dokumentų neturinčių migrantų klausimais platforma PICUM
- Organizacija „Žurnalistai be sienų“
- Socialinio teisingumo srityje veikiančiu nevyriausybinių organizacijų tinklu SOLIDAR
- „Transparency International“ Europos Sąjungos skyriumi